

TOTA DONA VAL MÉS
QUAN LLETRA APRÈN

Dec un sincer agraïment a la
meva tutora de recerca,
primerament per l'orientació inicial i per tota la
seva ajuda en la realització d'aquest treball,
però sobretot per haver-me ensenyat a fer
recerca històrica.

En la pàgina següent s'hi adjunten dos CD que contenen informació annexa que complementa el treball.

En el primer dels dos CD, hi trobem una carpeta amb les fonts orals utilitzades en la realització d'aquest treball, amb la seva corresponent transcripció. El primer àudio és l'entrevista a Catalina Canal Márquez, ex-alumna de l'Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca. Aquesta entrevista va ser cedida per l'arxiu del Col·legi Sant Miquel. El segon àudio, també cedit per l'arxiu Col·legi Sant Miquel, i acompanyat també de la seva transcripció, és la gravació d'un programa de ràdio en el qual s'entrevista a Maria Riera, la primera secretària de l'Institut de Cultura de Vich. Les dues entrevistes han estat transcrites de forma literal i seguint uns criteris que s'especifiquen en el mateix document. També en aquest CD, hi trobem la memòria del treball i el suport audiovisual que va acompanyar l'exposició oral del treball.

En el segon CD, hi trobem diverses fotografies de les fonts documentals pertanyents als diferents arxius consultats, així doncs trobem fotografiats documents de l'Arxiu i biblioteca Episcopal de Vic, del fons Històric Biblioteca Bonnemaison, i dos pòsters escanejats de l'arxiu històric de la ciutat de Barcelona. També hi consten en la carpeta de les fotografies, tots els articles de premsa publicats en la Gazeta de Vich entre els anys 1933-1934; els quals són concretament 75. No tots els documents consultats han estat fotografiats, ja que les normes de règim intern dels diferents arxius, no permeten fotografiar tots els documents, i concretament en l'arxiu històric de la ciutat de Barcelona l'ús d'una càmera fotogràfica hi és prohibida. Així doncs no tots els documents utilitzats han estat inclosos en aquesta carpeta en forma de fotografia.

ÍNDEX

ABREVIATURES	7
1. INTRODUCCIÓ	8
2. CONTEXTUALITZACIÓ	14
3. ORÍGENS I OBJECTIUS DE L'INSTITUT DE CULTURA FEMENINA DE VICH I COMARCA, 1933	18
3.1 La creació i el finançament inicial	20
3.2 Objectius de l'institut	22
3.3 Un espai	24
3.4 Inauguració del nou estatge	26
3.5 Els òrgans de govern	27
3.6 Sòcies: protectores i numeràries	29
4. LA VIDA ACADÈMICA A LA CULTURA	31
4.1 Cursets d'estiu	31
4.2 Condicions d'admissió i inscripcions	33
4.3 Reglament de règim intern	33
4.4 Professora	37
4.5 Seccions de la cultura	39
4.6 Currículum	45
4.7 Material escolar	51
4.8 Festivals i actuacions	55
5. CONCLUSIONS	59
6. BIBLIOGRAFIA	62

ABREVIATURES

ABEV: Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic
FHBB: Fons Històric Biblioteca Francesca Bonnemaïson
AHCB: Arxiu Històric de la ciutat de Barcelona
ACSM: Arxiu del Col·legi Sant Miquel

1. INTRODUCCIÓ

Aquest treball que tenen a les mans és molt diferent del que jo havia imaginat en un primer moment. Des de bon principi jo ja tenia clar el tema del meu treball; volia trobar un avantpassat de la meva família materna que a principis del segle XIX va emigrar a Austràlia, on va formar una família, la qual sembla ser que està emparentada amb la meva part de família Rodoreda. Però quan va arribar el moment de començar a desenvolupar el treball vaig ser conscient que allò no era viable, i que hauria de canviar de tema. Mai no m'havia plantejar cap altre tema, i vaig ajornar la decisió de buscar-ne un de nou. Estava apuntada al departament d'història del centre on estudio, bastant perduda, però sabia que m'agradaria haver de "llegir papers antics" i consultar arxius per aconseguir la informació per al meu treball.

Llavors la meva tutora del treball de recerca, a qui dec un sincer agraïment per tota la seva ajuda, em va proposar un tema: reconstruir el funcionament de l'institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca. Sincerament, jo mai abans havia sentit a parlar d'aquest tema, com tampoc de la Francesca Bonnemaison o de la seva obra a Barcelona; l'Institut de Cultura i Biblioteca popular de la dona.

Objectius

L'objectiu principal que em vaig marcar a l'inici del treball va ser reconstruir i comprendre l'organització de l'institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca. A partir d'aquí em vaig formular les següents preguntes: "Qui va fundar la Cultura a Vic?", "Quan es va fundar i com?", "Per què la van fundar i quina transcendència va tenir a la ciutat, en concret per a les dones?" i "Aquest centre educatiu havia estat un fet aïllat a Vic, o arreu de Catalunya s'havien posat en marxa projectes d'unes característiques semblants?".

Metodologia

En la següent taula, podem veure les fonts utilitzades per a la realització d'aquest treball, les quals es classifiquen en orals, documentals i impreses. La primera font oral és una entrevista a una ex-alumne de la Cultura; Catalina Canal, i la segona és

la gravació d'un programa de radio, en el qual s'entrevista Maria Riera, la primera secretària que va tenir la Cultura de Vic. Les fonts orals que hem transcrit pertanyen a l'arxiu del Col·legi Sant Miquel.

Pel que fa a les fonts documentals pertanyen als següents arxius: Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i Fons Històric Biblioteca Bonnemaïson (Barcelona). Pel que fa a les fonts impreses, s'ha consultat la premsa (La Gazeta de Vic) que es troba a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic, i altres fonts impreses tals com llibres o bé articles que estan detallats a la Bibliografia.

Fonts Orals	Arxiu del Col·legi Sant Miquel: Catalina Canal, entrevista realitzada a Vic, el dia 15 de juliol de 2010. Maria Riera, entrevistada per Elvira Altès en el programa de ràdio "Elles també hi eren", 1987 (aprox.)
Fonts Documentals	Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona Fons Històric Biblioteca Bonnemaïson
Fonts Impreses	Premsa: Gazeta de Vich Bibliografia

El primer que vaig fer va ser informar-me de què era un institut de Cultura, qui era Francesca Bonnemaïson i la importància de la seva obra. A poc a poc em vaig anar introduint en aquest món dels instituts de Cultura, un cop amb l'idea principal, molt global però, del que havia significat en el seu moment tot allò, vaig començar a transcriure una entrevista, cedida per l'arxiu del Col·legi Sant Miquel, a Catalina Canal, una ex-alumne de la Cultura de Vich. Transcrivint l'entrevista vaig poder conèixer el punt de vista subjectiu que tenia la senyora Catalina del que havia estat la seva escola. Aquesta font testimonial em va ajudar molt, ja que fins llavors només tenia dades estadístiques, i això em feia vagarejar en un mar d'informació que no acabava d'entendre del tot. Transcriure l'entrevista em va portar moltes hores de feina perquè els procés de transcripció literal és molt lent.

Mentre anava transcrivint l'entrevista, vaig anar a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic, on hi havia, tal i com creiem en aquell moment, l'única font documental per fer el meu treball: una caixa amb els documents que havien guardat de l'Institut de Cultura: diverses cartes, un parell de llibres d'actes, els documents oficials de l'escola... Tot i que em va semblar poc al principi, vaig acabar col·lapsada d'informació. El què havia de fer amb tots aquells documents era un esquema-resum ordenat, per tal d'aconseguir més o menys, una línia temporal de la història de l'Institut de Cultura.

Així doncs, em vaig capbussar en tota aquella paperassa i durant les tres primeres setmanes de juliol, de 2011, vaig visitar l'ABEV, quasi cada tarda. Després de tres setmanes de feina tenia un esquema molt ampli de tota la documentació que hi havia a la caixa, i fins i tot podia especular a grans trets com havia funcionat l'Institut de Cultura de Vich i Comarca.

Després d'aquesta feina, que no va ser fàcil, sobretot vaig tenir dificultats amb la correspondència, ja que només tenia les cartes rebudes i això feia difícil seguir-ne el seu contingut total, vaig visitar l'Institut de Cultura que la Francesca Bonnemaison havia creat a Barcelona. Vaig anar-hi a finals de juliol, en aquell moment ja estava totalment ficada dins del tema i la visita a Barcelona em va ajudar a acabar-me de situar i agafar una visió més global encara, de tot el que havia significat per a les dones aquell espai. De fet l'Institut de Cultura i Biblioteca popular per la dona de Barcelona, va ser el primer centre educatiu per a dones d'Europa, i podríem dir que la Cultura de Vic n'era una filial seva.

Després de visitar l'edifici i el què era pròpiament l'escola vaig anar a la biblioteca on s'hi guarda part del fons històric de la Cultura de Barcelona. Tot i que es van mostrar molt reticents a ajudar-me, em van deixar consultar un parell de caixes de la correspondència de l'any 1933. No vaig trobar res interessant; no hi havia cap carta que hagués enviat la Cultura de Vich cap a Barcelona.

Dies després d'haver anat a Barcelona vaig començar a transcriure una altra entrevista, cedida també per el departament d'història del col·legi Sant Miquel. Aquesta era una entrevista de ràdio, feta a Maria Riera, la secretària de l'institut de Cultura de Vich. Quan vaig acabar aquesta transcripció, que no va ser ni tant complicada ni tant llarga com l'anterior, vaig reunir tota la informació acumulada fins al moment, la vaig repassar i vaig decidir tornar a Barcelona, al fons històric de la

Biblioteca Francesca Bonnemaison amb l'objectiu de trobar les cartes enviades a Barcelona, que eren la majoria, i així poder completar la correspondència; si s'havien enviat a Barcelona i les havien guardat no podien estar a altre lloc que allà.

Un cop allà vaig decidir consultar des de la correspondència del 1932, fins la del 1936, just els anys en que la Cultura de Vic havia funcionat. Va ser molt fàcil consultar aquestes caixes ja que estaven molt ben organitzades, però no va ser fins que vaig obrir la caixa del 1935 que vaig poder exclamar Eureka! Al final de la caixa hi havia un apartat etiquetat amb el nom de "Cultura de Vich i Comarca" i allà hi havia totes les cartes que havia estat buscant, podent així completar la correspondència. En la caixa de l'any 1936, es repetia el mateix fet; un apartat exclusiu per les cartes rebudes des de Vic. No esperava tanta informació, i vaig fer un buidatge alt per alt de totes les cartes. Havia trobat la segona font documental, la qual fins al moment desconeixia.

Aquesta font va ser la que em va encaminar a consultar la premsa del moment, fins llavors no se'm havia acudit mirar si al diari, la Gazeta de Vich, hi havia algun article referent a la Cultura, i en una de les cartes que vaig trobar a Barcelona demanaven que es possessin anuncis a la premsa per tal de fer propaganda de la Cultura. Així doncs vaig anar altre cop a l'ABEV, i vaig consultar la Gazeta de Vich de l'any 1933 i 1934, vaig trobar una gran quantitat d'informació; hi havia articles constantment, quasi en tots els números, tant anunciant cursos extres, com explicant festivals que s'havien celebrat... El temps ja se'm començava a tirar a sobre, i vaig haver de fer un buidatge molt general de tota la informació que contenien aquells articles.

Aviat però, vaig constatar una cosa que fins al moment m'havia passat per alt, en nombroses ocasions, sobretot en les cartes, s'esmentava un qüestionari que s'havia enviat des de la Cultura de Vic, cap a Barcelona, per tal de que l'Institut de Cultura de Barcelona tingués constància de totes les seves filials. Vaig creure oportú intentar seguir el rastre d'aquest qüestionari i em vaig dirigir altre vegada a Barcelona, al fons històric de la Francesca Bonnemaison, on em van mig atendre. No vaig treure res d'aquella visita, però ja quan marxava em van explicar que hi havia molta més documentació sobre l'Institut de Cultura de Barcelona a la Casa de l'Ardiaca; l'arxiu històric de la ciutat de Barcelona. Així que cap allà em vaig dirigir,

en aquest arxiu històric vaig demanar per consultar dues caixes; la número 5 i la número 48, no vaig tenir cap problema per consultar la primera, però la segona estava en catalogació i per tant fora de consulta. Em van dir que tant aviat com estigués disponible m'avisarien.

Al cap de dues setmanes, després d'haver rebut un correu confirmant-me que ja podria consultar la caixa tot i que encara no estès disponible, em vaig dirigir de nou a Barcelona a la Casa de l'Ardiaca. En arribar allà la senyora encarregada del material fora de consulta em va rebre estranyada de que fos una jove, ella s'esperava una "senyora gran" i fins i tot em va demanar si venia en representació d'algú, i repetidament em va dir que em feia un favor i que em portava al seu despatx ja que la caixa que volia consultar estava en catalogació i per tant fora de consulta. Després d'instal·lar-me en un despatx petit em va portar la caixa. Dins de la caixa hi havia una quantitat d'informació impressionant; des del currículum de cada assignatura que es feia, fins a anuncis dels festivals dels diumenges, passant per exàmens, llistes de donacions particulars pel fons de l'institut i memòries de diversos cursos. Vaig haver de fer una selecció del més important i ho vaig fotocopiar, no tenia temps per examinar al detall tot aquell munt de documents...

Mentre feia aquestes últimes visites a Barcelona, ja anava redactant el cos del treball, que ja començava a agafar forma.

Hipòtesis

Mentre em vaig anar endinsant en la investigació i coneixent sobre el tema, vaig poder plantejar-me la hipòtesi del meu treball, (ja que a l'inici no havia quedat del tot definida), la base fonamental de la qual era si aquest Institut de Cultura dedicat a les dones havia estat realment un projecte important en la construcció de la identitat nacional catalana, o senzillament una petita institució sense importància ni actuacions remarcables. En cas de què, el ressò hagués estat important i transcendent, volia intentar esbrinar els motius pels quals la Cultura no havia tingut continuïtat. També em vaig proposar veure si hi havia estrets lligams entre la Cultura de Barcelona i la de Vic, o si senzillament la Cultura de Vic es regia per unes normes pròpies allunyades de les de Barcelona.

I finalment, em vaig plantejar quin havia estat el resultat en la formació tant moral com material de les noies que havien assistit a l'institut de Cultura, és a dir esbrinar

si l'objectiu primordial de l'institut de Cultura que era instruir a les dones per dignificar-les i difondre la identitat nacional catalana s'havia assolit exitosament, i si aquest èxit s'havia vist reflectit en una millora del seu treball professional i dels seus coneixement acadèmics.

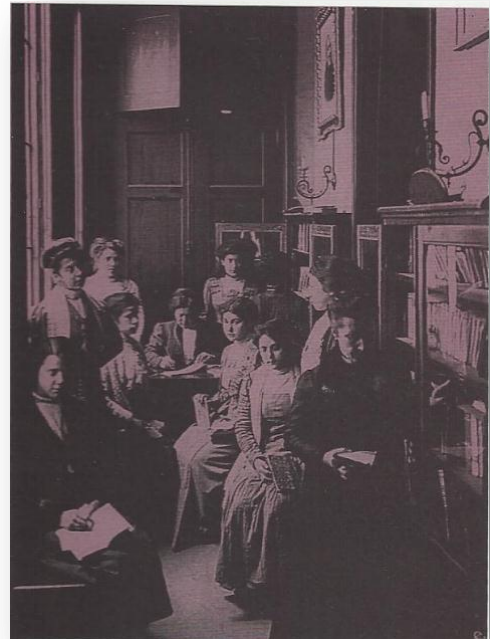
Les següents pàgines són el recull de la investigació que he fet.

2. CONTEXTUALITZACIÓ

La biblioteca Francesca Bonnemaison és una de les biblioteques amb més història de la ciutat de Barcelona. La seva creació es remunta als anys 1909-1910, quan Francesca Bonnemaison¹ va crear l'Institut de Cultura i la biblioteca Popular de la Dona, la primera biblioteca per a dones de tot Europa.

La seva primer ubicació va ser la parròquia de Santa Anna, prop de la plaça de Catalunya, i el 1910 es va traslladar al carrer d'Elisabets.

La missió d'aquesta institució era oferir a les dones treballadores accés a la cultura, a la formació i a la informació. Les seves sòcies podien participar en conferències i classes de temes tan diversos com ara feminisme, costura, cuina, càlcul mercantil, dactilografia, aritmètica, gramàtica en diverses llengües, taquigrafia o educació física.

Primera seu de l'Institut de Cultura i Biblioteca
Popular de la dona, Barcelona. 1909. *Font:*
Biblioteca Francesca Bonnemaison.

¹ FRANCESCA BONNEMAISON (12 d'abril de 1872, Barcelona - 1949), va néixer en el si d'una important família de botiguers de la ciutat de Barcelona. Criada en l'esperit de la Renaixença, amb estudis d'art i d'idiomes, Francesca Bonnemaison es convertí aviat en una de les noies més populars dels cercles benestants, on se l'anomenava familiarment Donya Paquita. L'any 1893 es va casar amb Narcís Verdaguer (cosí germà de Mossèn Cinto Verdaguer), la parella no va tenir fills. Amb aquest matrimoni Bonnemaison es va introduir definitivament en l'esfera de la intel·lectualitat burgesa catalana. Narcís Verdaguer, va ser mentor d'escriptors com ara Eugeni d'Ors i Josep Carner, però sobretot va ser mentor de Francesca Cambó. A qui Narcís i Francesca protegiren com una afillat. Cambó va ser qui va designar a F. Bonnemaison com a cap de la secció femenina de la lliga regionalista (durant el període polític de la segona república). Bonnemaison inspirada en la tasca de les introductores del feminisme reformista d'arrel catòlica i gràcies als nous contactes establerts i als seus dots socials, va poder tirar endavant l'ambiciós pla de crear un institut de cultura i biblioteca per a dones.

Aquesta institució creada, gestionada i dirigida per dones va ampliar els seus serveis de biblioteca i escola amb els de borsa de treball, restaurant, banys i publicacions pròpies.

L'èxit i el prestigi van ser tan grans que el nombre de sòcies va anar augmentant any rere any, fins a arribar a les 8.000 el 1930. Precisament aquest creixement fou motiu del trasllat el 1922 a la seu del carrer de Sant Pere Més Baix, ubicació actual de la biblioteca.

Amb la guerra Civil i, més concretament, durant el franquisme, el centre es va convertir en "*Instituto de Cultura para la Mujer de la sección Femenina de la Falange*", i la biblioteca es va integrar en la "Red de Bibliotecas Populares".

Fins al 1936 funcionà per els alumnes de l'Institut, però a finals del 1937 s'obrí al públic femení. Des del 1963, és oberta a tota mena de públic: infants, joves i adults, i a partir del 1976 porta el nom de la seva fundadora: Francesca Bonnemaïson. Actualment forma part de la xarxa municipal de biblioteques públiques de la ciutat de Barcelona.

Després de la creació a Barcelona d'aquest Institut de Cultura, es van impulsar obres similars a arreu de Catalunya, es van crear un seguit d'escoles per a dones, que es consideren filials de l'Institut i biblioteca popular de la dona per Barcelona. L'Institut de Cultura de Vich i Comarca n'és una d'elles, com també ho són l'Associació de Cultura de la Dona Reusenca, la Cultura de la Dona de Montbrió del Camp, afiliació de la Cultura de la Dona reusenca de Riudoms, la Biblioteca Femenina de Badalona, l'Agrupació Femenina de Cultura de Vilafranca del Penedès, la Cultura Femenina de Capellades, el Centre Cultural Bonmatí (a Barcelona), la Cultura Femenina de Sant Vicens dels Horts, la Cultura Femenina d'Igualada i la Cultura de la dona de Montbrió del camp².

² Arxiu històric de la ciutat de Barcelona.

Segura, Isabel. Memòria d'un espai : Institut de Cultura i biblioteca Popular de la Dona (1909-2003). Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Institut d'Educació: Abadia de Montserrat, 2007.

El context que emmarca tots aquests instituts de cultura dedicats a la dona és el feminisme català, que té els seus inicis a principis del segle XX. Aquest feminisme és de caràcter social, cultural, catalanista i té un fort component confessional.

Fins a aquest moment la dona casada té el paper de mestressa de casa, és “l’àngel de la llar” i la “perfecta casada”. La identitat masculina es configurava a partir de l’espai públic i els eixos del treball, la virilitat i la funció pública de ciutadà, mentre que la identitat de la dona es basava en la reproducció i es sostenia dins l’àmbit privat. És a dir, la dona quedava subjugada al paper principal que ostentava l’home. Hi ha doncs, una clara divisió de rols segons el gènere, i s’adjudiquen unes característiques determinades als homes i unes de ben diferents a les dones. Es justifica la privació a les dones de l’àmbit públic argumentant que tenen aptituds naturals per a la vida domèstica, com ara l’efectivitat, el sentimentalisme i la carència d’atributs masculins com ara la racionalitat, la intel·ligència, la capacitat de judici o la competitivitat. Així doncs, quedava l’home públic ciutadà i la dona domèstica, confinada a la llar. A més, cal remarcar, les deficiències importants que hi havia en l’educació femenina; poques infraestructures i professorat escassament qualificat, que comportava que aproximadament un 70% de la població femenina Espanyola fos analfabeta (cens de 1900).

Aquests condicionants portaren a l’elaboració d’un feminisme d’un clar signe cultural per aportar plataformes d’expressió i aprenentatge cultural i millorar la qualitat de l’educació femenina, per tant no serà un feminisme que busca alliberar-se de l’home, sinó una feminisme que busca reconeixement i accés a la cultura.

La majoria de feministes catalanes de principi de segle, pertanyien a l’alta burgesia catalana, i Francesca Bonnemaison n’era una d’elles, que juntament amb Rosa Sensat van ser pioneres en la tasca de la reforma educativa lligada amb les iniciatives de renovació pedagògica. La creació de l’Institut de Cultura i Biblioteca popular per la dona, a Barcelona, l’any 1909 per Francesca Bonnemaison va ser sens dubte, exemplar en la formació educativa i professional de les noies catalanes entre 1910 i 1936. Oferia una formació cultural general, domèstica i professional que preparava les noies per a treballar i tenir un paper actiu en la societat civil. Sota la coordinació de Rosa Sensat, en matèria educativa s’orientà en una vessant més tradicional de cultura general i domèstica, formació moral i religiosa però, també, va integrar ensenyaments nous de caire professional on destacaven el programa

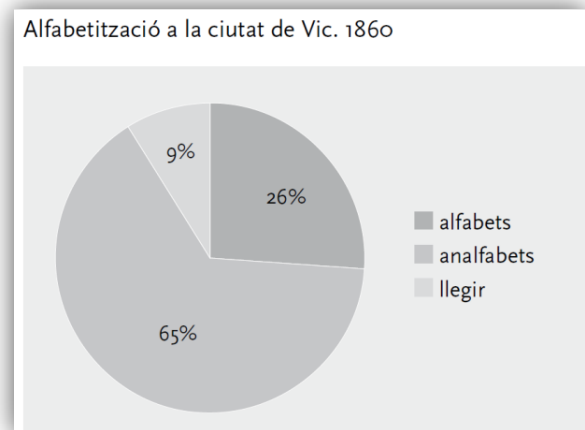
d'estudis comercials, que en col·laboració amb la gestió de col·locacions per part de la borsa de treball, obria noves ocupacions a les dones en el sector serveis, en qualitat d'empleades d'oficina. L'Institut també es configura com a espai d'educació moral i cultural, en casa de cultura per a les dones i espai de temps lliure i relació social, obrint, per tant per primera vegada, un nou espai de trobada i de formació a les dones catalanes, sota la iniciativa femenina.

3. ORÍGENS I OBJECTIUS DE L'INSTITUT DE CULTURA FEMENINA DE VICH I COMARCA, 1933

Al llarg del segle XIX el sistema educatiu públic a Vic, igual que a tot Espanya, era en termes generals força ineficient. En aquest context a finals del s. XIX i a inicis del XX, sorgeix un moviment de renovació pedagògica, que aposta per instaurar nous sistemes d'aprenentatge més experimentals i menys memorístics. La segona república voldrà estendre aquests mètodes i aplicar-los a l'escola pública per reduir l'alt índex d'analfabetisme del país

A la gràfica següent es mostra la taxa analfabetisme de Vic al 1860 que era d'un 65% . Aquests nivells van millorar però encara al 1931 molts vigatans i sobretot vigatanes no sabien llegir ni escriure degut principalment a l'elevat treball infantil, a la inadaptació del sistema educatiu a la població treballadora (que era la majoria) i la poca confiança d'algunes famílies envers la instrucció des seus fills i filles.

Font: *Vicgrafies, revista de biografies vigatanes*. Centre d'Estudis Socials d'Osona, núm. 7, abril 2009.

La instrucció de les noies humils a la ciutat de Vic, es trobava en una clara situació de marginalitat; ja que els espais escolars del moment tenien unes instal·lacions insalubres i inadequades per a l'ensenyament. Les noies humils, anaven a escoles com la de Sant Bernat, o bé els Caputxins, cap d'aquest dos centres va passar mai les inspeccions de seguretat. Mentre que les noies acomodades anaven a col·legis congregacionals com l'Escorial o els Carmelites, les Beates o el Pare Coll, tots ells centres privats més ben equipats i amb unes millors condicions higièniques. També existien les escoles o acadèmies de pis per a noies que cobrien una part de la demanda d'instrucció femenina per a noies de classe mitjana.

En aquest context, l'institut de cultura popular de la dona vindria a satisfer una demanda femenina amb pocs recursos però amb interès per aprendre en condicions òptimes i en edats ja no necessàriament escolars.

El 5 de juny de 1933, a les 5 de la tarda, queda constituït l'Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca.³ Tot i això els seus inicis es remunten a anys anteriors.

Segons una entrevista a Maria Riera, secretària de la Cultura de Vic, en el Programa de Radio "Elles també hi eren" (aproximadament de l'any 1987) dirigit per Elvira Altés⁴, als voltants de l'any 1930 o 1931, Francesca Bonnemaïson i unes senyores benestants de la ciutat de Vic varen començar a imaginar i a donar una mica de forma al què seria l'Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca. Maria Riera durant l'entrevista explica que el fet que la Sra. F. Bonnemaïson fos la viuda de Narcís Verdaguer i Callís⁵, fill de Vic, unia a aquesta senyora a la ciutat, on hi tenia moltes amigues i contactes. Això va fer que consideres la ciutat de Vic un lloc excel·lent per crear-hi la Cultura.

Tot i això, aquesta versió dels fets exposada anteriorment, no sembla ser del tot certa (hem de tenir en compte que l'any 1930 o 1931 Maria Riera, l'entrevistada, era tot just una noia d'uns 16 anys) ja que el 16 de desembre de 1932, la Sra. Anita C. viuda de Illa envia una carta⁶ a Francesca Bonnemaïson (suposem que era la seva cosina ja que amb aquest tractament s'adreça a ella), a través de la qual li fa saber que unes quantes senyores vigatanes estan disposades a instaurar a Vic una escola femenina semblant a la que Francesca dirigeix a Barcelona. A la carta la

³ *Llibre d'actes no oficials Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca"*, ABEV.

⁴ *Programa de radio "Elles també hi eren"*. Elvira Altés.(1987 aprox.) ACSM

⁵ S. SALARICH I TORRENTS MIQUEL I S. YLLA-CATALÀ I GENÍS MIQUEL. *Vigatans II-lustres*, Patronat d'estudis osonencs, 1983, pàg. 181-187.

Narcís Verdaguer i Callís (28 d'Octubre de 1862 - 1918). Estudià al seminari de Vic, destacà en els seus estudis. Anys més tard el bisbe Morgades, a cost seu, li ofereix traslladar-se a Roma per poder perfeccionar l'estudi de les ciències eclesiàstiques, però no accepta i es trasllada a Barcelona per matricular-se a la Facultat de Dret. S'allotja a Barcelona, i participa en política, fou representant de la Lliga Regionalista. Una de les seves altres facetes va ser el periodisme, col·laborant amb nombrosos diaris i revistes. L'any 1893, va contraure matrimoni amb Francesca Bonnemaïson, impulsora de l'Institut i biblioteca popular per la dona de Barcelona. L'any 1901, va ser elegit regidor de l'Ajuntament de Barcelona. Va ser votat per diputat provincial per Vic-Granollers, el 1911, per diputat provincial per Barcelona el 1913 i diputat a Corts per Vic el 1914. Va morir a l'edat de 54 anys, el dia 5 d'abril de 1918 a Barcelona. Seguint la seva voluntat el seu cos va ser enterrat embolcallat amb una bandera catalana.

⁶ *Correspondència any 1932*, Biblioteca Francesca Bonnemaïson. FHBB.

Sra. Anita demana cita amb la senyora Bonnemaïson per tal de que pugui conèixer les senyores que tant interès demostren a entrevistar-se amb ella i poder escoltar el seu consell, un consell d'experta ja que F. Bonnemaïson en aquell moment ja portava anys dirigint la cultura de Barcelona.

Així doncs, l'impuls inicial, no només surt de la Sra. Francesca Bonnemaïson, sinó de les senyores que envien la carta demanant consell. I juntes, amb tota l'experiència de la senyora Bonnemaïson, crearan l'Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca.⁷

3.1 La creació i el finançament inicial

La Sra. Bonnemaïson des d'un bon principi es mostra molt interessada en la proposta que li arriba des de Vic i accepta liderar el projecte de la creació de la Cultura a Vic.

Es reuneixen per primera vegada la Sra. Bonnemaïson i 14 o 15 senyores, podríem dir benestants o acomodades, en una casa de Vic. La senyora Bonnemaïson, la qual dirigia la reunió, va exposar a les assistents la seva intenció i els objectius principals de l'Institut que més tard es constituïria a Vic. Francesca Bonnemaïson era una dona decidida, i amb unes idees molt clares; ella volia fer un institut gratuït per a les minyones i les noies humils, l'objectiu era que totes aquelles noies que manquessin de formació tinguessin l'oportunitat d'aprendre a llegir, escriure... Llavors però, si aquestes noies havien d'assistir a aquesta Cultura gratuïtament, algú havia de finançar aquest projecte de tant gran envergadura; i aquests finançadors eren els senyors i senyores benestants de Vic, que es podien permetre una donació destinada a l'Institut de Cultura. Francesca Bonnemaïson en la primera reunió va deixar molt clar a les assistents que a partir d'aquell moment el seu compte corrent s'aniria reduint, és a dir que elles haurien de contribuir amb el finançament, donava per suposat que totes elles tenien el seu propi compte corrent i així era en la majoria dels casos.

L'Institut de Cultura, però, tampoc seria del tot gratuït, no volia que les alumnes donessin una imatge de rebre caritat, així doncs aquestes noies haurien de pagar

⁷ Entrevista a Catalina Canal. (Per desig exprés de l'entrevistada, l'entrevista no és publicada.)ACSM
Veure Annex 1, entrevista a Maria Riera.

una matrícula; 3 pessetes a l'any de quota (en aquell moment una minyona fixa en una casa, per exemple, cobrava de 35 a 40 pessetes al mes). Pagant aquestes tres pessetes, les noies disposaven d'un carnet que les permetria assistir a les classes que els interessessin.

El sistema de finançament de la Cultura va ser, i elles mateixes així ho definien, "molt modern i efectiu"; es necessitava una suma de capital molt important per dur a terme el projecte. Calia llogar un pis bastant gran i comprar tot el mobiliari, entre d'altres coses. Així doncs varen fer una llista de totes les famílies amb una renda elevada de la ciutat i que per tant es podien permetre una donació a l'Institut de Cultura.

Es van organitzar les senyores en grups de dues o tres, entre aquestes també hi van posar algunes noies jovenetes, una d'elles Maria Riera. Varen ser aquests grups els que es van encarregar de passar per les cases a fer la recapta. Cada grup de senyores visitava les cases amb les quals hi tenia més afinitat i simpatia, així la relació entre les senyores i la família estava ja consolidada i això feia més fàcil la recaptació de capital.

Tot i això va ser una recapta peculiar, Francesca Bonnemaïson, va explicar a aquestes senyores com s'haurien de dirigir a les cases i què els haurien de dir. Segons Bonnemaïson elles no podien anar a les cases, com si demanessin caritat, ans el contrari, s'havien de presentar allà amb molta determinació, exposar el projecte que duïen entre mans, i dir-los, vostè té una renda de tant per això li toca donar tant, si vol ajudar a la creació de l'institut de Cultura.

És a dir que les quantitats que cada casa havia de donar, ja havien estat calculades anteriorment segons la disponibilitat de capital de cada família. F. Bonnemaïson justificava això dient, que si les famílies elegien la suma de diners a donar, es trobarien en un dilema davant quina havia de ser la quantitat de la donació, i no s'atrevirien a demanar quant els hi havien donat les altres cases, o si el seu donatiu era suficient o excessiu. Evidentment però, hem de tenir en compte que ja anaven a cases amb una poder adquisitiu elevat.

Tot i que no tenim rebuts que ho confirmin, si que tenim una llista detallada amb els noms de les persones que van fer les donacions i les quantitats donades. Al costat d'alguns dels noms s'hi aprecia entre parèntesis una referència del negoci que regien.⁸ El resultat de la recapta va ser molt satisfactori i alhora sorprenent, la suma de les donacions d'aquesta llista fa un total de 11.655 pessetes, una quantitat a la qual s'hi havia d'afegir encara donacions posteriors com la de la senyora Viuda de Puig. Van aconseguir molts diners, més dels que havien imaginat i això els va permetre de finançar tot allò necessari per posar en marxa l'institut.⁹

Encara que el finançament inicial va ser aquest, més endavant, tot i no tenir els rebuts per confirmar-ho, la Cultura segueix rebent donacions particulars. Per exemple en una carta tramesa el 28 de març de 1933 F. Bonnemaïson explica a Maria Espona de Genís, la senyora que en aquell moment estava al capdavant de la institució, que la Sra. Viuda de Puig donaria 1.000 pessetes, i que fins i tot més endavant faria una altra donació.¹⁰

3.2 Objectius de l'institut

“L'Institut de Cultura Femenina té per objecte el millorament moral i material de les individus que el componen. Per assolir aquest objecte es valdrà de tots els mitjans contundents, tals com els actes de culte religiós, l'ensenyança, les conferències, les arts, l'excursionisme i els esports, l'estímul de la revisió i l'estalvi i organitzacions de caràcter social.”¹¹

Els ideals de la 2a República es veuen una mica reflectits en l'objectiu de la Cultura, també hi va molt lligat el feminisme catalanista liderat per Bonnemaïson amb clars lligams amb la Lliga Regionalista. Tal i com hem explicat en el context, la dona tenia un paper secundari, i les seves capacitats efectives feien que el seu paper restés lligat a la llar i a l'educació dels fills. Però aquesta idea canvia una

⁸ Veure Annex 2; llista de donacions particulars per a la Cultura.

⁹ Entrevista a Maria Riera en el programa de radio “elles també hi eren”.

¹⁰ Capsa “Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca”, Correspondència any 1933, ABEV

¹¹ Capsa “Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca”, Documentació oficial de la Cultura; Estatuts, ABEV.

mica amb la 2a República (1931-1936), tal i com podem veure en els següents articles de la constitució de la República Espanyola (9 de desembre de 1931):

“Art. 36. Los ciudadanos de uno y de otro sexo, mayores de veintitrés años, tendrán los mismos derechos electorales conforme las leyes”.

“Art. 43. La familia está bajo la salvaguardia especial del Estado. El matrimonio se funda en la igualdad de derechos para ambos sexos, y podrá disolverse por mutuo disenso o petición de cualquiera de los cónyuges, con alegación en este caso de justa causa...”

“Art. 46. El trabajo, en sus diversas formas, es una obligación social y gozará de la protección de las leyes. La República asegurará a todo trabajador las condiciones necesarias de una existencia digna. Su legislación social regulará: los casos de seguro de enfermedad, accidente, paro forzoso, vejez, invalidez y muerte: el trabajo de las mujeres y de los jóvenes, y especialmente la protección de la maternidad; la jornada de trabajo y el salario mínimo y familiar; las vacaciones anuales remuneradas...”¹²

Amb aquesta constitució s'igualen jurídicament els sexes, tant l'home com la dona són iguals en drets. Aquesta constitució també introdueix per primera vegada a Espanya, el dret a vot de les dones. A més es regula el treball i la protecció de la maternitat.

Així doncs aquesta constitució afavorirà a les dones, les quals fins llavors havien quedat sempre en un segon pla, i a més, el feminisme del moment, amb dones al capdavant com Francesca Bonnemaison, crearan institucions d'una importància cabdal en l'educació que donaran accés a la cultura i a l'educació a les dones, rebaixant els alts índexs d'analfabetisme femení del moment.

¹² MOLINER I PRADA, ANTONI. *Documents de la història contemporània d'Espanya*. Servei de Publicacions Universitat Autònoma de Bellaterra (Barcelona), Col·lecció Materials 140, pàg. 117-125.

3.3 Un espai

El dia 3 de febrer de 1933, va arribar a Barcelona una carta¹³ de la Cultura de Vic, que portava una molt bona notícia; havien trobat un pis que seria l'edifici de la institució. El pis estava situat al C/Verdaguer, número 2 a Vic, era gran i tenia els requisits necessaris per fer de seu del projecte que estava naixent.

En un certificat mèdic oficial del Col·legi de Barcelona, Don Juan Vilar Talleda, certifica i informa de les condicions higièniques i l'estat del pis, que eren les adequades i que s'exigien als edificis que estaven destinats a ser una centre d'educació. El document està datat del 21 d'abril de 1934, és dir, és molt més posterior a l'obertura de l'Institut de Cultura.¹⁴ Possiblement perquè primer es va crear la institució i posteriorment es van escriure i firmar els papers reglamentaris per la institució de la Cultura. A més aquests documents els trobem escrits en castellà. L'esmentat document conté un descripció detallada de l'immoble; el qual ocupa el primer pis de la casa Mascaró del carrer Verdaguer de la ciutat de Vic.

Fotografies del local de la Cultura a l'actualitat.

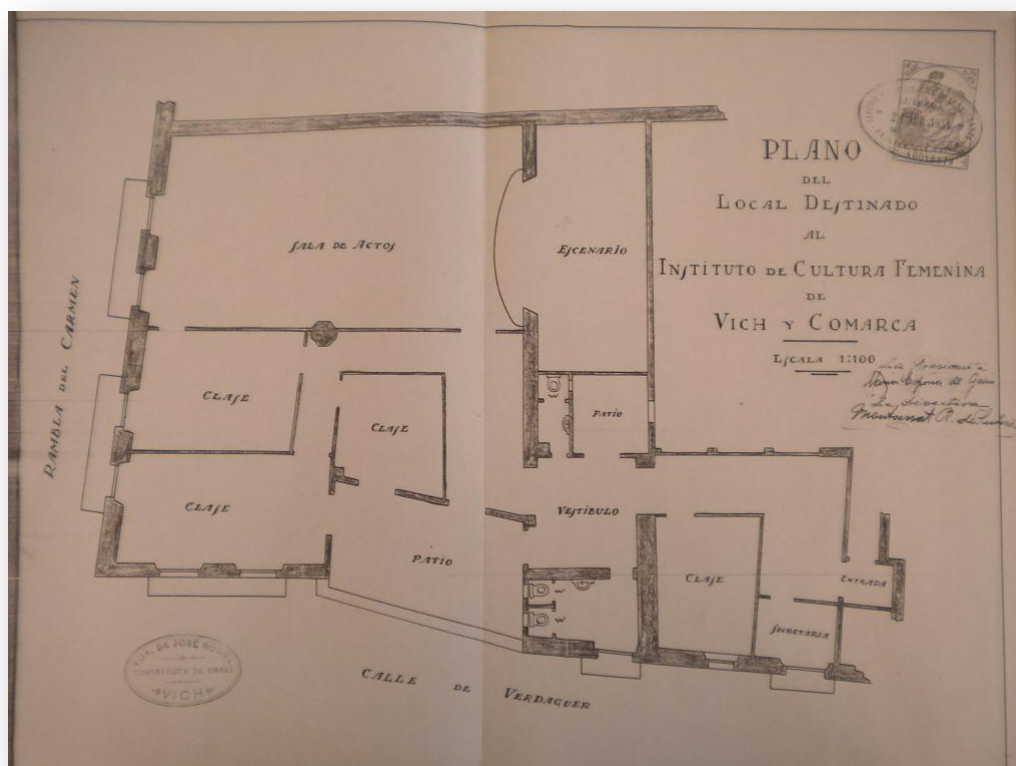
El pis estava distribuït en cinc classes: la primera (de 80 metres cúbics), disposava d'una finestra, cinc taules de dues persones, dos potents focus de llum elèctrica i un focus que il·luminava la pissarra, per tant doncs aquesta aula tenia capacitat per deu alumnes. La segona classe, també de 80 metres cúbics, tenia un balcó de 3 x 1'5 metres i la mateixa instal·lació elèctrica que la primera aula. La tercera, de 120 metres cúbics, disposava d'un balcó de mides iguals a l'anterior, vuit taules dobles i

¹³ *Correspondència any 1933*, Biblioteca Francesca Bonnemaison, FHBB.

¹⁴ *Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca" Documentació oficial de la Cultura*, ABEV.

la mateixa il·luminació artificial que les anteriors. Així doncs tenia capacitat per 16 alumnes. La quarta, de 128 metres cúbics, tenia 9 taules dobles, quatre balcons de mides iguals als anteriors i disposava de la mateixa il·luminació que les altres classes. Per tant tenia capacitat per a 18 alumnes. La cinquena classe era la més gran de totes, tenia 160 metres cúbics, estava equipada amb dues taules de tall per a 20 alumnes, 4 focus, 2 balcons de la mateixa mida que els anteriors, disposava també d'un vestíbul amb penjadors, a sota dels qual hi havia unes banquetes (on hi guardaven unes sabatilles blanques que les alumnes es posaven al arribar a la cultura). A l'exterior hi havia un petit pati/jardí de 8 x 4 metres, per fer classes a l'aire lliure i que es podia usar també com a zona d'esbarjo.

El terra era de mosaic. La parets eren gruixudes i en aquell moment estaven acabades de pintar. En la següent fotografia podem veure un plànol del pis en el qual la Cultura tenia la seva seu.

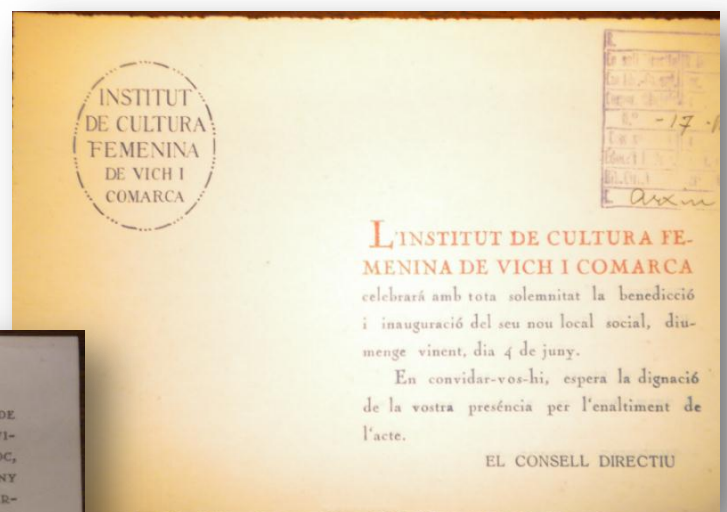
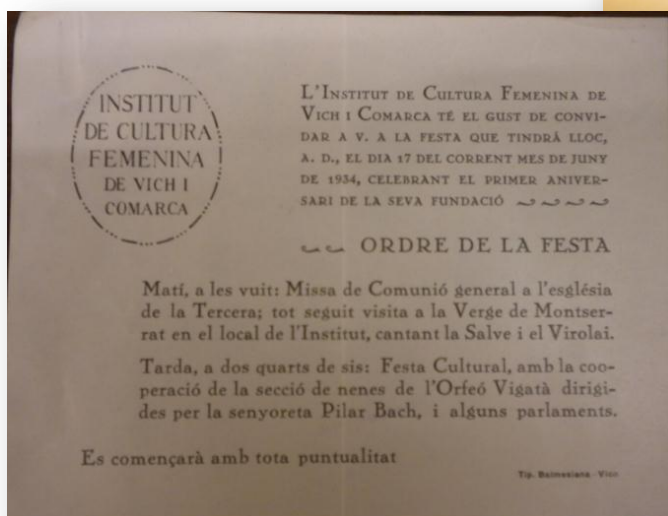
Plànol de l'institut de Cultura. Font: Documentació oficial de la Cultura, Capsa: "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca", ABEV.

Veiem les cinc classes descrites anteriorment, al costat de l'entrada, la secretaria, dos patis força petits, dos lavabos i una sala d'actes, amb el seu corresponent escenari, la qual ocupa gairebé la meitat del pis. Per tant podem suposar que van voler donar molta importància als actes i representacions per un públic, tant intern com extern a la cultura. Això ens confirma la importància que van donar a les representacions, tant preparades des de dins mateix de la cultura, com actuacions de grups vinguts de fora de la cultura.¹⁵

3.4 Inauguració del nou estatge

El diumenge 4 de juny de 1933, es va inaugurar el nou local social de l'Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca, al carrer Verdaguer, número 2.

A inicis de maig, F. Bonnemaïson i Maria Espona de Genís ja van començar a preparar la festa, van escollir el dia de Pasqua Pentecosta. Tal i com F. Bonnemaïson suggeria, varen anunciar a la premsa local de Vich la inauguració del local per fer propaganda, i es varen trametre a totes les persones convidades (a les sòcies, al consell Consultiu, al Bisbe, entre d'altres) una targeta d'invitació, sense la qual no es podria assistir a la festa.¹⁶

Targetes d'invitació a la inauguració de la cultura del 4 de juny, enviada a Francesca Bonnemaïson a través d'una carta. Font: Correspondència any 1933. FHBB.

¹⁵ Veure Annex 3, plànol de l'institut de Cultura.

¹⁶ Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca", Correspondència any 1933, ABEV.

La inauguració del local i la seva benedicció va ser un acte d'un èxit absolut, tot Vic se'n va fer ressò i sens dubte la premsa també. Durant tot el dia varen comptar amb la presència de la Sra. Francesca Bonnemaïson, molt orgullosa de l'obra que es duria a terme amb la creació de la Cultura a Vic.

La celebració va constar d'un seguit d'actes; a les vuit del matí a l'església de les Davallades es va fer una missa de Comunió, després de l'acte religiós totes les assistents a aquest, es varen dirigir al local social de la Cultura, on va tenir lloc la solemne benedicció.

A la tarda va tenir lloc la festa cultural amb la col·laboració de l'Orfeó Vigatà, aquest acte va ser multitudinari, la sala d'actes estava plena de gom a gom i molta gent va haver de romandre dreta. Van assistir a l'acte una llarga representació de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular per la dona de Barcelona, com també la presidenta i la secretària de l'Associació de Cultura de la Dona Reusenca.

El programa de la festa de la tarda era extens, combinant parlaments de personalitats destacades com per exemple el de F. Bonnemaïson i el del Rnt. Consiliari, amb cants per part de l'Orfeó Vigatà.

Tant el discurs de F. Bonnemaïson com el del Dr. Junyent van ser acollits amb una gran ovació per part del públic.

Francesca Bonnemaïson en el seu parlament va qualificar l'Institut de Cultura com la millor obra social d'educació de Vic. La ciutat de Vic, com a tal, i els seus habitants, els vigatans, també van gaudir d'alabances per part dels parlants, els quals es sentien totalment orgullosos de l'Institut de Cultura i posaven una completa confiança en la seva continuïtat.¹⁷

3.5 Els òrgans de govern

A partir d'aquí comença un treball intens per deixar l'institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca enllestit i a punt per obrir les seves portes. Els inicis mai són fàcils i sempre sorgeixen dificultats de tots el racons inimaginables, però el recolzament i el suport de la ciutat de Vic, l'entusiasme dels seus habitants i de les

¹⁷ Article 6 de juny de 1933, La Gazeta de Vic, ABEV.

seves entitats, va fer que el projecte creixés d'una manera més fàcil del que era d'esperar, tal com explica la memòria del curs 1933-1934.¹⁸

Primerament però, calia marcar unes pautes, escriure un estatut i constituir un Consell Directiu que portés les regnes de l'Institut de Cultura.

Al llarg de l'any 33 la junta directiva es va reunir 6 vegades, la primera acta que consta en el llibre d'actes no oficials es va celebrar el 5 de juny de 1933 ¹⁹. En la reunió, a la qual hi va assistir Francesca Bonnemaïson, va quedar constituït el consell directiu. Els càrrecs varen quedar repartits de la següent manera:

PRESIDENTA: Maria Espona de Genís

VICE-PRESIDENTA: Antonia Oller d'Arumí i Assumpció Coromines de Comella

SECRETÀRIA: Maria Riera Canudas

VICE-SECRETÀRIA: Ramona Godayol de Mas

TRESORERA: Montserrat Arumí Fargas

VICE-TRESORERA: Montserrat Illa Casals

BIBLIOTECÀRIA: Josefa Brunet Solà

VOCALS: Assumpta Calderó de Bach

Dolors Gallifa viuda de Vila

Maria Uñós de Serrabou

Josepha Oliver de Màrquez

El cos consultiu, la funció del qual era assessorar al consell directiu, també va quedar consolidat aquell mateix dia, essent-ne Enriqueta Porret viuda de Puig, la seva presidenta.

En la segona junta del Consell Directiu, el dia 6 de juny de 1933, es van constituir les diferents seccions que composarien la institució. Aquest dia mateix també es van prendre els acords de; amb el termini d'una setmana avisar a totes aquelles senyores i senyoretetes que formarien part de les diferents seccions, nomenar presidenta honorària a la molt il·lustre Dama, Francesca Bonnemaïson i nomenar

¹⁸ Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca", Memòria curs 1933-1934, ABEV.

¹⁹ Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca", Llibre d'actes no oficials, ABEV

consiliari de la Cultura al Rd. Eduard Junyent²⁰, la funció del qual era aconsellar a la junta Directiva en determinats temes, es pot deduir d'aquí que la religió era un tema molt important.

En aquell moment l'organització interna de la Cultura, va quedar ja, establerta amb una certa estabilitat.²¹

3.6 Sòcies: protectores i numeràries

Tal i com es descriu en els estatuts de l'Institut de Cultura el nombre de sòcies és il·limitat, classificant-se en sòcies i socis Honoraris, sòcies Numeràries, i sòcies i socis protectors. Totes les sòcies eren iguals en drets i obligacions tot i formar part de diferents categories en la classificació anterior i tot i pagar diferents quotes.

Per poder formar part de la Cultura era necessari que dues sòcies fessin la proposta i que aquesta quedés aprovada al cap de tres mesos pel Consell Directiu.

Les normes eren estrictes i la sòcia que devia la quarta part de la seva quota anual (exceptuant casos ja determinats pel Consell Directiu), era amonestada pel Consell Directiu mateix, si després d'un mes de l'amonestació no pagava els deutes endarrerits, era expulsada i perdia tots els seus drets com a sòcia.

També era amonestada la sòcia que perjudicava l'Institut de Cultura, si després de vuit dies el seu caràcter no es corregia, era requerida per escrit, i si al cap de vuit dies més el requeriment persistia era expulsada i perdia tots els seus drets.

A més totes les sòcies tenien dret a pertànyer a les seccions de l'Institut de Cultura pagant a més de la seva quota de sòcia, la quota regida en la secció que volguessin formar part.

²⁰ S. SALARICH I TORRENTS MIQUEL I S. YLLA-CATALÀ I GENÍS MIQUEL, *Vigatans Il·lustres*, Patronat d'estudis osonencs, 1983, pàg. 247-254

Eduard Junyent i Subirà, (18 de setembre de 1901, Vic – 20 de novembre de 1978). Cursà els seus estudis elementals a Sant Miquel dels Sants i estudià la carrera sacerdotal al Seminari de Vic. Demostrà interès per la poesia, i seguí cultivant aquesta disciplina al llarg de la seva vida. L'any 1926, és ordenat sacerdot a l'església del Seminari de Vic. El mateix any marxà a Roma, per ampliar els seus estudis, i ingressà a l'Institut Pontifici d'Arqueologia Cristiana, roman a Roma fins al 1930.

Substueix a Mossèn Gudiol, arran de la seva mort, en el càrrec de conservador efectiu del Museu Episcopal de Vic. Assoleix el nomenament d'arxiver municipal i li és confiada la Biblioteca Episcopal. Durant la guerra Civil marxa a Roma, i torna a la seva ciutat natal el 1941. A partir del seu retorn es dedica completament al món de l'art bàsicament de la ciutat de Vic, també escriu diverses publicacions i dona conferències, algunes d'elles a l'institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca. Morí el 20 de novembre de 1987 en el seu estatge del Museu Episcopal.

²¹ Veure Annex 4, Estatuts de l'institut de Cultura.

Aquelles sòcies expulsades per falta de pagament, únicament podien tornar a ser readmeses pagant els seus deutes.

En cas d'haver estat expulsada per altres motius, la readmissió quedava a mans del Consell Directiu.

Socis i sòcies honoraris

Les sòcies i socis honoraris eren aquelles persones que el Consell Directiu considerava dignes de donar-los aquest títol en virtut dels mèrits adquirits o serveis extraordinaris prestat a l'Institut de Cultura.

Les sòcies numeràries i protectores eren anomenades sòcies actives:

Sòcies numeràries

Les sòcies numeràries són les obreres.

Les sòcies numeràries pagaven la quota anual de tres pessetes; pagant aquesta quota disposaven d'un carnet i podien assistir a totes les classes que elles volguessin.

Després de dos anys de tenir expedit el títol de soci pel consell Directiu tenien dret a veu i vot en les juntes generals.

Sòcies i socis protectors

Les sòcies protectores pagaven com a quota mínim anual quinze pessetes. Els socis protectors podien únicament formar part de l'institut pel bé material que hi aportaven.

Com les sòcies numeràries, les sòcies protectores també tenien dret a veu i vot al cap de dos anys de tenir el títol expedit pel Consell Directiu.

Durant el curs 1933-1934, l'institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca tenia 69 sòcies protectores i 147 de numeràries.

El curs següent (1934-1935) el nombre de sòcies augmentà notablement, amb un total de 545 sòcies, 134 d'elles protectores i la resta, 411, numeràries.²²

²² Caixa 48: "Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la dona, Barcelona". Memòria curs 1934-1935. AHCB.

4. LA VIDA ACADÈMICA A LA CULTURA

El dia 1 d'octubre de 1933, va tenir lloc l'obertura del curs 33-34, el primer de tres cursos, de l'Institut de Cultura femenina de Vich i Comarca. El Rnt. Consiliari va fer un petit discurs amb el qual, recordant que la religió era un dels aspectes més importants a la Cultura, va deixar el curs obert.²³

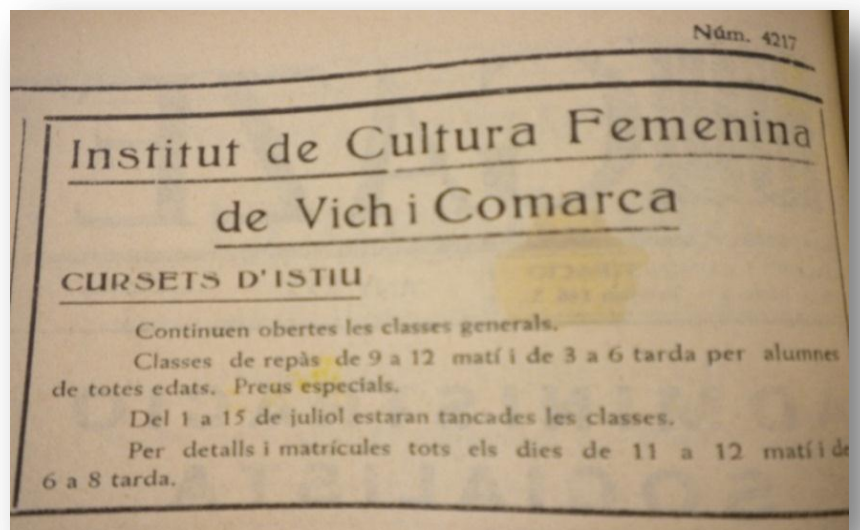
Segons la premsa a l'inici de curs, hi havia un centenar d'alumnes inscrites.

L'institut de Cultura va estar en funcionament durant tres cursos, el primer va ser el curs 1933-1934, el segon el 1934-1935 i el tercer el 1935-1936. L'últim curs és el menys documentat de tots, acaba al juny com els altres, però té una fi molt sobtada. Degut a l'inici de la guerra Civil Espanyola i el fet que la majoria de dames que dirigien la institució estaven molt lligades al catalanisme conservador i a les classes benestants, l'Institut de Cultura es va veure obligat a tancar les seves portes, unes portes que ja no es varen tornar a obrir més.

4.1 Curssets d'estiu

Tant abans de començar el curs acadèmic de l'any 33-34 com el del 34-35, es van posar en marxa uns cursos d'estiu per alumnes de totes les edats, ja que el curs escolar no començaven fins l'octubre.²⁴

Aquestes classes es varen anunciar a la Gazeta de Vic, tal i com podem veure en la següents fotografies.

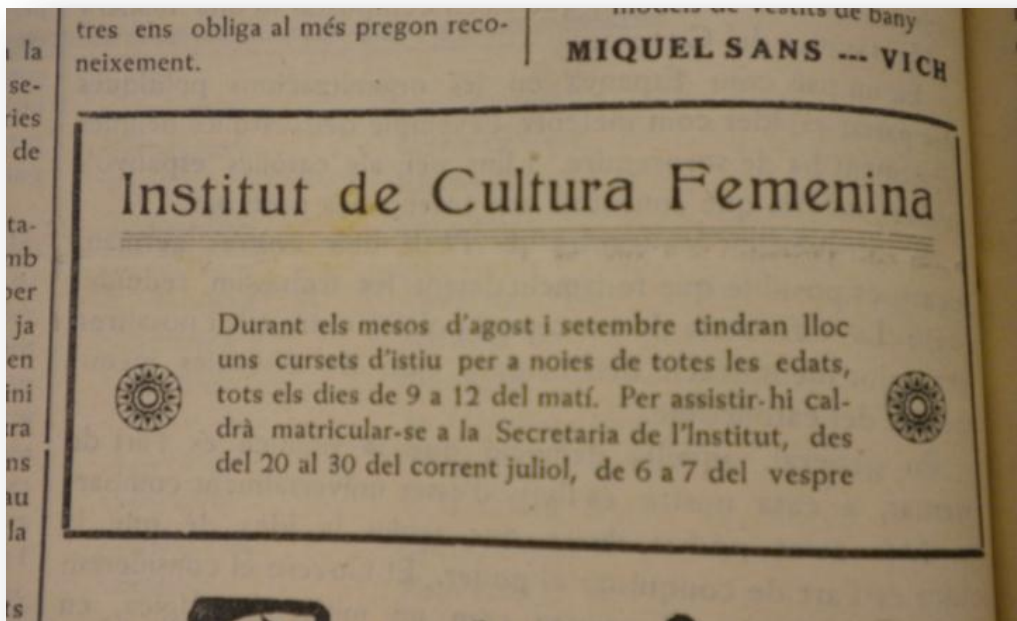
Font: Article de la Gazeta de Vic, 13 de juliol de 1933. ABEV.

²³ Article 5 d'octubre de 1933, La Gazeta de Vic. ABEV.

²⁴ Article 13 de juliol de 1933, La Gazeta de Vic. ABEV.

Aquest curs va tenir un gran èxit, i un nombre elevat de noies hi varen assistir tal i com es reflecteix a la premsa.

Abans d'iniciar el curs 34-35, tal i com ja hem esmentat, es van repetir els cursets d'estiu, que també es van anunciar a la premsa, amb l'objectiu de fer popular entre els ciutadans de Vic el curs, i també per fer propaganda del nou curs que a l'octubre començaria a la Cultura.

Font: Article de premsa, La Gazeta de Vic, 19 de juliol de 1934. ABEV.

El curs 1934-35, es va iniciar després d'haver realitzat certes millores a l'edifici de la Cultura. Tal i com explica la premsa: “ *Pròxim a inaugurar-se el curs 1934-35, s'estan donant els darrers tocs a les reformes que s'han introduït en el local, essent la més important la instal·lació de la calefacció central, de la qual s'han efectuat ja les proves, que donen un resultat excel·lent. Això farà que els amplis locals destinats a aules i sala d'espectacles tinguin tot el confort desitjable i que tant les associades com les alumnes trobin a l'Institut de Cultura una continuació de la pròpia llar.*”²⁵

²⁵ Article 11 de setembre de 1935, Gazeta de Vic, ABEV.

La instal·lació de la calefacció va suposar un cost total de 4.800 pessetes, que es va cobrir en gran part amb donacions particulars, també es va destinar tot el capital recollit durant la festa de l'arbre de Nadal (1.200 pessetes aproximadament) a pagar la calefacció.

4.2 Condicions d'admissió i inscripcions

Per ser admeses a les classes de l'Institut de Cultura Femenina, les alumnes havien de reunir les condicions següents²⁶:

- a) Ser sòcia de l'Institut de Cultura
- b) Tenir 14 anys complerts

Més endavant aquestes condicions canviaran i per exemple durant el curs 1934-1935, les alumnes podran ser admeses a la Cultura als deu anys d'edat.²⁷

Per poder matricular-se a la cultura les alumnes havien de presentar el següents documents²⁸:

- Fe de baptisme
- Cèdula del cap de casa.
- Certificat de bona salut.
- Certificat de revacunació.

4.3 Reglament de règim intern

La Cultura tenia un reglament de règim intern, que les alumnes havien de seguir²⁹.

Pel que fa a l'organització general de les classes, cada mes es donava a les alumnes uns carnets, com uns butlletins, amb les notes d'aquell mes. D'aquesta manera els pares podien saber les notes de les seves filles.

Les notes estaven numerades del 1 al 10, i tenien les següents equivalències:

²⁶ Article 6 de maig de 1933, *Gazeta de Vic*, ABEV.

²⁷ Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca", *Llibre d'actes no oficials*, acte del 17 d'octubre de 1934. ABEV.

²⁸ Article 6 de maig de 1933, *Gazeta de Vic*, ABEV.

²⁹ Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca", *Documentació oficial de la Cultura* ABEV.

0	Nul·litat
1,2,3,4	Insuficient
5,6	Aprovat
7,8	Bé
9	Molt bé
10	Perfectament

Els pares o tutors de les alumnes, havien de firmar els butlletins i tornar-los a l'escola entre els dies 20 i 25 de cada mes. Les alumnes de més de 25 anys no havien de tornar els carnets signats pels pares.

Si a una alumna li faltaven tres carnets, no es podia examinar, i aquells carnets malmesos passaven a ser no-vàlids i es guardaven a secretaria.

Les retribucions es pagaven mensualment, i les alumnes tenien els primers 8 dies de cada mes, per pagar la seva quota mensual.

El tema de les baixes o malalties estava molt controlat, aquelles alumnes que faltaven a classe durant 2 mesos sense una justificació firmada pels pares o tutors, eren donades de baixa de la Cultura. Per tal de no ser donades de baixa totes aquelles alumnes que estaven malaltes havien de portar un justificant firmat pels pares o tutors, que expliqués la causa de la seva absència. Abans de reintegrar-se a la cultura havien de presentar un certificat mèdic per tal que la readmissió de l'alumna a la Cultura fos possible.

Totes les possibles demandes o reclamacions s'havien de presentar per escrit, i havien d'estar firmades per l'alumna interessada. Les demandes o reclamacions anaven dirigides a la junta Directiva, la qual intentava buscar-hi una solució.

Estava prohibit tenir a l'Institut altres llibres que no fossin els d'estudi ja prescrits pel consell Directiu de l'Institut. Si se'n trobava alguna era requisat, sense dret a reclamació. També estava totalment prohibit obsequiar als professors.

El tema de la vestimenta no era gaire estricta, tot i això es recomanava a les alumnes que duguessin una bata de forma lliure i color clar.

Avaluacions i qualificacions

Les alumnes tenien tres tipus d'avaluació al llarg de l'any:

- a) Una de mensual
- b) Tres de trimestrals (una per cada trimestre)
- c) Una a final de curs

Els criteris d'avaluació eren els següents:

- Aplicació
- Assistència
- Comportament a classe
- Comportament al centre educatiu

Aplicació: Aquest aspecte avaluat tenia un valor absolut, és a dir no era el grau de coneixement d'una alumna en relació a una altre, sinó tots el coneixements de l'alumne, de cada una de les assignatures que cursava.

La constància i l'esforç en l'estudi, la puntualitat i la bona execució dels treballs de classes, l'exactitud en la seva presentació i el coneixement que l'alumna demostrava posseir de l'assignatura eren en general els factors claus per avaluar la nota d'aplicació.

Assistència: d'aquest aspecte es tenia en compte les faltes d'assistència a classe de cada alumna, això es comprovava amb la llista que es passava diàriament a cada classe.

Si una alumna es perdia sis classes per falta de puntualitat, a més de la sanció pròpia d'aquesta nota, també es rebaixava la d'aplicació.

Quan una alumna per raons laborals es veia obligada a faltar a classe, si ho justifica convenientment, no se li tenia en compte com a falta d'assistència.

Comportament a classe: en aquesta nota es tenia en compte la puntualitat d'entrar a classes cinc minuts abans que el professor, els bons modals amb tot el professorat, un correcte tracte entre alumnes i la manera de presentar-se, comportar-se, l'ordre i la disciplina.

Les alumnes que tenien aquesta nota suspesa, només podien tenir l'aprovat a les notes de final de curs.

Comportament al centre educatiu: amb aquesta nota es jutjava el tracte respectuós i els bons modals dins de la Cultura; tant amb els superiors com amb els iguals, també es tenia en compte l'ordre i el silenci dins el centre.

Es recomanava que les alumnes portessin bata, de color clar i de la forma que elles mateixes escollissin.

Per fomentar l'ordre entre les alumnes i la neteja de les classes, aquestes havien de netejar i arreglar el vestíbul per torns.

Les sancions que rebien les alumnes per no comportar-se degudament dins la Cultura seguien la seqüència següent:

Primera sanció: les alumnes eren avisades.

Segona sanció: se les feia anar a secretaria.

Tercera sanció: es feia saber a les famílies per escrit.

Quarta sanció: l'alumna era expulsada de les classes sense dret a reclamació.

Exàmens i revisions d'estudi

Hi havia tres revisions d'estudi, la primera abans de les vacances de Nadal, la segona durant la quinzena de Març, i la tercera durant la segona quinzena de maig. Les notes que es posaven durant aquestes avaluacions trimestrals eren les següents: Molt bé, Bé, Regular i Malament.

S'exigia una puntualitat molt estricta duran les revisions (aquelles alumnes que arribaven tard no podien entrar a fer l'examen).

Les alumnes estaven obligades a assistir a les revisions que s'efectuaven durant el curs.

Aquelles alumnes que faltaven a una revisió trimestral no podien tornar a les classes després de la primera o segona revisió sense haver presentat els exercicis corresponents a les revisions esmentades, per examinar-se si no havien assistit a la 3a revisió, havien de presentar abans els exercicis corresponents a aquesta tercera revisió.

Pel que fa als exàmens, les alumnes havien de fer-ne un d'oral i un d'escrit a final de curs, per tal que el tribunal qualificador avalués si havien assolit els coneixements bàsics de l'assignatura.

Per tal que una alumnes optés a un diploma o una matrícula d'honor, aquesta havia de reunir les següents condicions:

- a) Haver aconseguit un total de 70 punts durant el curs (els punts eren la suma del valor de les notes de l'avaluació final).
- b) Presentar els carnets de notes de tots els mesos del curs, i haver-los retornat tots firmats, tal i com manava el reglament.

A més de reunir aquestes condicions, les alumnes havien de fer un exercici conjunt per tal d'aconseguir el diploma i la matrícula d'honor.

Les alumnes no es podien presentar a examen si els hi faltaven tres dels carnets de notes mensuals. Tampoc es podien presentar a examen aquelles alumnes que tenien dotze faltes d'assistència a classe durant dos trimestres (si es tractava de classes alternes), o vint-i-quatre faltes d'assistència a cada trimestre si les classes eren diàries.

4.4 Professorat

La manca d'informació no ens permet elaborar una llista completa i detallada de tots els professors que impartien classes a la cultura, tot i això hem aconseguit el nom d'un seguit de professionals que en el seu moment van actuar com a professors a la Cultura:³⁰:

- Senyoreta Asunción Freser, impartia les classes generals.
- Rosa Claveria, mestra, impartia també classes generals.
- Rosa Magrinyà, mestra. Era també la mestra de l'escola pública Caputxins
- Maria Espona, impartia l'assignatura solta de sargits.
- Senyoreta Puig, professora de piano.

³⁰ Entrevista a Catalina Canal.
"Caixa 48"; institut de Cultura i biblioteca popular per la dona, Barcelona. AHCB.

- Senyoreta Dolors, professora de brodats.
- Senyoreta Ibañez, impartia les assignatures de llegir i escriure, comptar, geografia, història, aritmètica i gramàtica catalana, de les classes generals de 1er i 2n curs.
- Manel Puig, professor de dibuix.
- Sr. Puntí, professor de dibuix (curs 34-35).
- Josepa Campdelacreu, impartia les assignatures soltes de llegir, tall i cosir, i doctrina.
- Dr. Eduard Junyent, el consiliari de l'institut, el qual impartia classes d'història sagrada i doctrina.

També cal esmentar, aquelles persones especialitzades en diferents àmbits, que van realitzar diverses conferències o cursos a la Cultura, tant per a les alumnes com per a les sòcies. Alguns d'aquest senyors i senyores van ser:

- Dr. Josep Gros i Raguer, va dirigir els curs de Literatura Clàssica Catalana.
- Dr. Eduard Junyent, esmentat ja com a professor d'història sagrada i doctrina, també va ser l'encarregat de dirigir el curs d'Història de Catalunya.
- Dr. Joaquim Arumí, metge, va fer un curs de medicina domèstica.
- Sra. Concepció Sayós i Isern, la qual va dirigir un curs d'Avicultura i Cunicultura.
- M. Illa Vinyes, va fer una conferència amb projeccions, sobre excursionisme.
- Sta. Maria Casanovas, va ser la professora del curs d'embelliment de la llar.
- Sr. Rierola Isern, el qual va donar unes classes de música.
- Dr. L. Ribó Rius, director del servei cirurgià ortopèdic de Sant Joan de Déu de Manresa, especialitzat en malalties dels ossos, va fer una conferència amb projeccions, sota el títol: "La col·laboració de la mare en la lluita contra les deformitats infantils".

Podem veure doncs que la temàtica de les conferències a la Cultura, era molt diversa i extensa, això ens porta a pensar que la Cultura, a part de tenir una caire bastant interdisciplinari, pretenia fer arribar qüestions de cultura general i pràctica a les sòcies de la Cultura, per ta que les poguessin aplicar en la seva vida quotidiana.

4.5 Seccions de la cultura

Tal i com hem esmentat, el dia 6 de juny de 1933, a les 15 hores en junta extraordinària del Consell Directiu es constitueixen les seccions de l'institut.

Queden formades:

- la secció permanent d'educació i instrucció
- la secció de religió i culte
- la secció de cerimònies i festes
- la secció d'esports i excursions.

Secció d'educació i instrucció

A través de les actes d'aquesta secció, es pot saber que la funció principal d'aquesta junta, entre d'altres, era la redacció de les normes de règim intern tant per les alumnes com per les professores i vetllar per la seva correcta aplicació i compliment. També feien propostes a la direcció del centre relatives al sou que havien de cobrar les mestres i referents a l'organització del calendari.

La junta de la secció d'educació i instrucció estava formada per les següents senyores i senyoretes (algunes d'elles mestres de la mateixa Cultura):

PRESIDENTA: Assumpció Calderó de Bach

VICE-PRESIDENTA: Maria Abadal d'Anglada

SECRETARIA: Montserrat Arumí

VICE-SECRETARIA: Maria Vila Garcevall

VOCALS: Rosa Magrinyà (mestra)

Rosa Claveria (mestra)

Montserrat Rocamora de Subirà

Dolors Serdà de Bach

Concepció Rierola de Serra

Secundina Colomer Llestenos

Aquesta secció es reunia de manera ordinària un cop al mes, tot i això en el llibre d'actes trobem alguna sessió extraordinària. En total les actes registrades d'aquesta junta són 9, a dia 6/02/1934, 6/03/1934, 20/03/1934, 3/04/1934, 3/05/1934, 25/05/1934, 5/06/1934, 5/06/1934 i 12/06/1934. En aquesta última acta,

la junta d'aquesta secció presenta la seva dimissió irrevocable; al·legant que no se'ls tingués en compte la seva opinió en la presa d'algunes dedicions importants segons el seu punt de vista.

Així doncs la Cultura es queda sense secció d'instrucció i educació i no és fins el 8 gener de 1935, que la junta Directiva nomena unes senyorettes perquè facin el reglament de règim intern de la Cultura, feina que inicialment duia a terme aquesta secció.³¹

Tot i que aquesta secció i la seva junta es van formar el juny del 1933, les primeres actes de la secció d'instrucció i educació que consten en el llibre d'actes són ja del febrer de 1934.

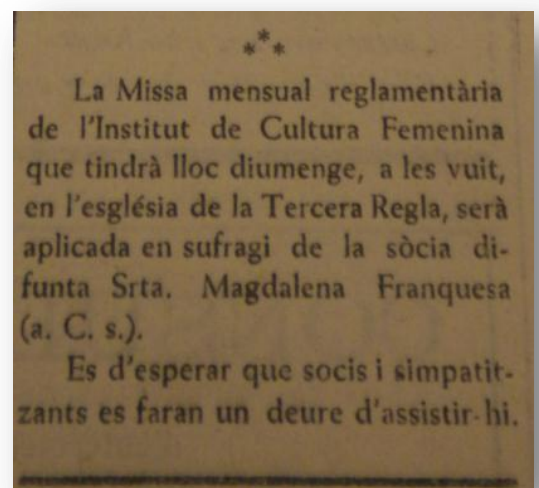
Secció de religió i culte

L'Institut de Cultura era religiós, cristià catòlic, això doncs feia necessària aquesta secció. Tots els actes realitzats anaven precedits de la corresponent funció religiosa. Per exemple la inauguració de l'Institut de Cultura tingué lloc amb una missa de Comunió General a l'església de les Davallades, en la qual l'il·lustríssim prelat de l'institut feu una bonica plàtica glossant els principis que havien de constituir el lema de l'institut i seguidament tingué lloc la benedicció del local.

Al iniciar i acabar les classes sempre, es pregava una oració.

També se celebrava cada tercer diumenge de mes una missa de comunió general a l'Església de la Tercera Regla i si hi havia alguna sòcia difunta s'aplicava per ella.

Tal i com podem veure en aquesta fotografia algunes de les misses que es feien, s'anunciaven a la premsa, concretament aquesta anava dedicada a una sòcia difunta.

Font: Article a la Gazeta de Vic, 17 de febrer de 1934, ABEV.

³¹ Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca", Llibre d'actes de la secció d'instrucció i educació, ABEV.

Cada dissabte, de forma ordinària, a les sis de la tarda durant l'hivern i a les set a l'estiu, es resava la Salve a la Verge de Montserrat, patrona de la Cultura.

Constatem doncs que els actes religiosos eren nombrosos ja que l'institut tenia un caire totalment catòlic.

La presidenta d'aquesta junta era Dolors Gallifa viuda de Vila.

Secció de cerimònies i festes

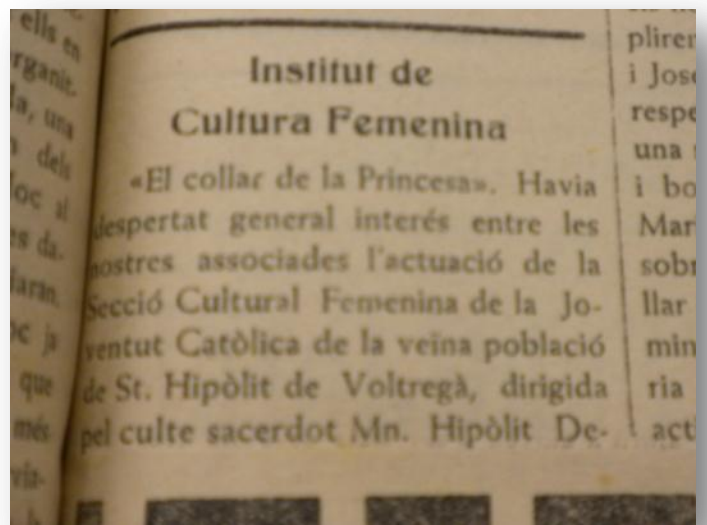
La secció de cerimònies i festes era una de les més actives de la Cultura, els actes que varen realitzar durant els curs van ser nombrosos, i la majoria d'ells molt exitosos. La majoria d'aquests actes anaven destinats a la recaptació de capital per poder cobrir despeses o finançar algun nou projecte.

Durant el curs 33-34 els actes que aquesta secció va organitzar van ser; el 4 de juny varen inaugurar l'institut amb una festa, en la qual l'Orfeó Vigatà prengué part amb un selecte programa i hi feu un parlament la Sra. Bonnemaïson.

Al setembre, la Secció Infantil de l'Orfeó Vigatà del Conservatori va fer un festival artístic que fou un èxit.

A l'octubre, la Secció Femenina de la Joventut Catòlica de Sant Hipòlit representà l'obra teatral "El collar de la Princesa".

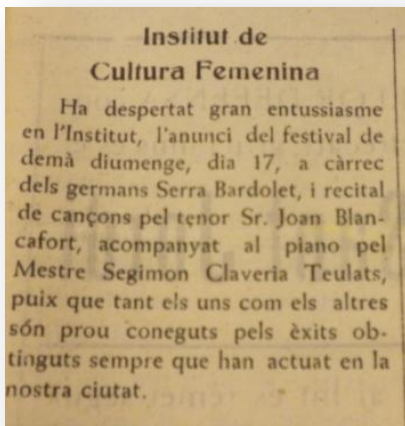
En la següent fotografia podem veure un fragment de la crònica que es va publicar a la premsa, referent a la representació teatral esmentada.

Font: Article a la Gazeta de Vic 19 d'Octubre de 1933, ABEV.

Al novembre, la Secció de Rítmica i Plàstica i l'Esbart dansaire de l'Orfeó Rodenc van fer una actuació que omplí el recinte.

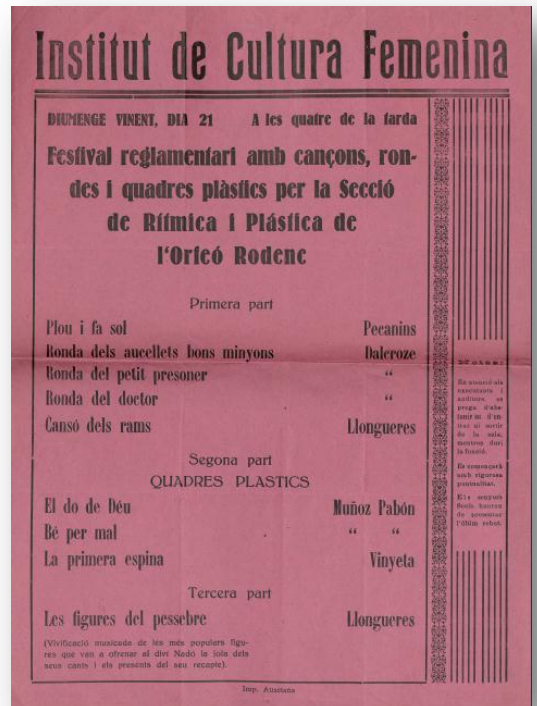
Al desembre, els germans Serra Bardolet donaren un concert instrumental alternat amb un recital de cançons a càrrec del tenor vigatà Joan Blancafort, acompanyat al piano pel mestre Claveria.

Molts dels actes que es feien a la Cultura s'anunciaven a la premsa tal i com veiem en aquest retall de diari de la Gazeta de Vic.

Font: Article a la Gazeta de Vic del 16 de desembre de 1934, ABEV.

Al gener, la Secció de Rítmica i Plàstica de l'orfeó Rodenc, tornà a actuar a l'institut amb el mateix èxit que la vegada anterior.

Pòster anunciant l'actuació de l'orfeó Rodenc

Font: Institut de cultura i biblioteca popular per la dona, Barcelona "Caixa 48". AHC

Al febrer va tenir lloc el festival més exitós; una festa artística a càrrec exclusivament de la Cultura. L'afluència de públic va ser tant alta que van haver de repetir el festival.

El mateix mes de febrer, la Secció Femenina del Centre Catòlic de Taradell posà en escena l'obra de teatre "L'Esgarriada".

Pòster anunciant l'obra de teatre "l'Esgarriada", que es representà a la Cultura.

Font: Institut de cultura i biblioteca popular per la dona, Barcelona "Caixa 48". AHC

A l'Abril es celebrà un festival a càrrec de les Filles de la Verge de Borgonyà.

I al juny la soprano Mercè Strobel, acompanyada al piano pel mestre Josep Sabater, donà un gran concert.

En les següent fotografies podem veure les alumnes de la cultura, amb vestits elegants, la meitat d'elles de senyora, i l'altre meitat de senyor, durant una representació.

Font: Carpeta de correspondència, Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca", ABEV.

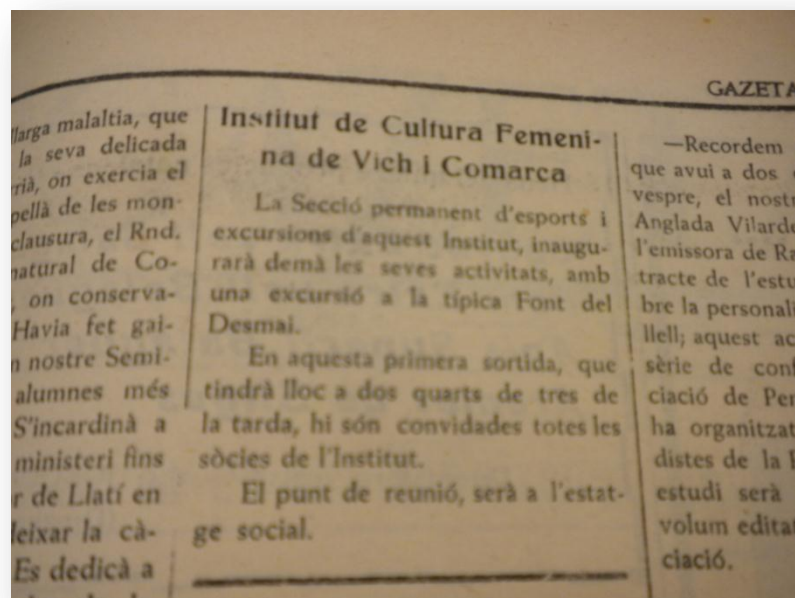

Font: Carpeta de correspondència, Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca", ABEV.

Secció d'esports i excursions

La secció d'esports i excursions era l'encarregada d'organitzar sortides. Aquestes sortides tant podien ser a peu, en algun indret de l'entorn de Vic, com excursions d'un dia amb autobús o tren. Durant el curs 33-34, es varen fer les següents excursions; el dia 12 d'agost excursió a la Font del Desmai, el dia 4 de setembre excursió a Saladeures, el dia 2 d'octubre a la Cantina, el dia 4 de març a Barcelona i el dia 27 de maig a Montserrat.

Totes aquestes sortides s'anunciaven prèviament amb una petita nota a la premsa local; la Gazeta de Vic, de manera que totes les sòcies interessades en participar a la sortida en poguessin estar al corrent.

Article de La Gazeta de Vic, en el qual s'anuncia la sortida a la Font del Desmai. Font: Article del 11 d'agost de 1933, la Gazeta de Vic. ABEV.

4.6 Currículum

No varien massa els currículums i les assignatures que es van impartir durant els tres anys que va funcionar de la Cultura, tot i això dividim les classes que es van impartir per cursos.

El primer curs que va funcionar la cultura, 1933-1934, el qual es calcula que s'hi van matricular un total de 150 alumnes³², es van donar les classes següents³³:

³² "Caixa 48", Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la dona, Barcelona. Memòria curs 1934-1935. AHCB.

Classes generals

Eren grups de 12 a 20 alumnes. Aquestes classes funcionaven al matí, a la tarda i al vespre, i es podien fer combinacions diverses:

Dies alterns: dilluns, dimecres i divendres o dimarts, dijous i dissabte de 9 a 12 del matí i de 3 a 6 de la tarda.³⁴

Curso Primero
Días: Lunes, Miércoles, viernes. Horas: mañana: 9 a 12 Tarde 3 a 6

	9 a 10	10 a 11	11 a 12	3 a 4	4 a 5	5 a 6
Lunes	Historia	Corte o Coser	Geografía	Leer i Escribir	Contar	
Miércoles	Geometría	Corte o Coser	Dibujo	Leer i Escribir	Contar	
Viernes	Historia	Corte o Coser	Geografía	Leer i Escribir	Contar	

Curso Segundo
Días: Martes, Jueves, Sábado. Horas: mañana: 9 a 12 Tarde 3 a 6

	9 a 10	10 a 11	11 a 12	3 a 4	4 a 5	5 a 6
Martes	Geografía	Aritmética	Gramática	Historia	Corte o Coser	
Jueves	Dibujo	Aritmética	Gramática	Geometría	Corte o Coser	
Sábado	Geografía	Aritmética	Gramática	Historia	Corte o Coser	

El Presidente
El Secretario
Mano J. de G. J. Rocanova

Horari de primer i segon curs de les classes generals, en dies alterns. Font: ABEV.

Diàries: al matí de 9 a 12, o a la tarda de 3 a 6.

Tant en les classes diàries com en les alternes, hi havia dos nivells: primer i segon, tot i això hi havia poques diferències entre els currículums d'aquests dos cursos: llegir i escriure només s'impartia a primer, mentre que gramàtica es feia a segon, geometria es feia a primer i a segon, però dibuix només a segon, l'assignatura de comptar es feia a primer i la d'aritmètica a segon, geografia i tall i confecció s'impartien tant a primer com a segon i l'assignatura d'història era comuna, es cursava tant a primer com a segon.

³³ Veure Annex 5, memòria del curs 1933-1934.

³⁴ Veure Annex 6, horari de les classes generals a dies alterns.

Nocturnes: eren classes diàries de 7 a 9 del vespre. Aquestes classes anaven especialment dirigides a les noies que durant el dia treballaven i per tant no podien assistir a les classes dels matins. S'hi impartien les següents assignatures: llegir i escriure, tall o cosir, i dibuix i geometria.

En la següent fotografia podem veure l'horari que seguien les alumnes que assistien a les classes nocturnes³⁵:

Horari Classes Nocturnes		
	7 a 8	8 a 9
DIJOURS	Llegir i Escriure	Comptar
DIJARS	Tall e	Cosir
DIMENCS	Llegir i Escriure	Comptar
DIJOUS	Dibuix i	Geometria
DIVENRES	Llegir i Escriure	Comptar
DISSABTE	Tall e	Cosir

Horari de les classes nocturnes. Font: Capsa 48, Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la dona, Barcelona. AHCB

El pagament de les classes generals era per quotes mensuals. Hi havia quatre quotes, regulades cada una d'elles en funció de la cèdula del cap de casa:

- 1) 5 ptes./mes
- 2) 7'50 ptes./mes
- 3) 10 ptes./mes
- 4) 15 ptes./mes

És a dir les alumnes amb la cèdula més baixa pagaven 5 ptes./mes i aquelles que tenien la cèdula més alta pagaven 15 ptes./mes. Posar diferents quotes mensuals perseguia l'objectiu de donar accés a la cultura a totes les noies, sobretot a les filles d'aquelles famílies que tenien una renda econòmica baixa.

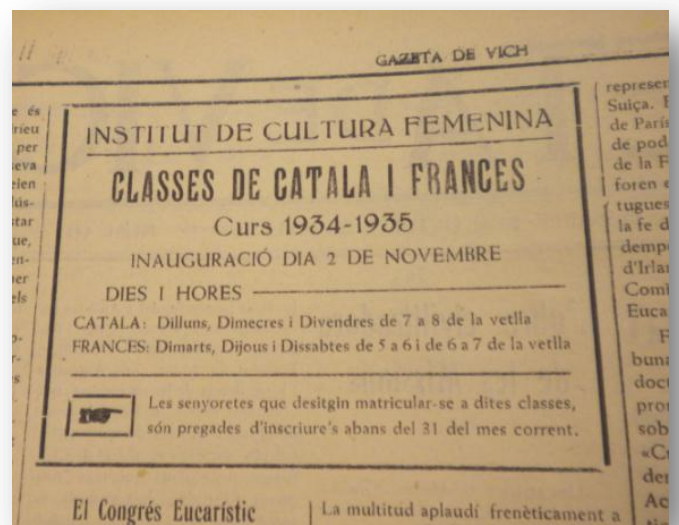
³⁵ Veure Annex 7, horari de les classes generals, nocturnes.

Assignatures soltes

Eren grups amb un mínim de 6 alumnes i un màxim de 20. Les alumnes podien cursar les assignatures que els interessessin i la retribució mínima mensual era de 2 ptes. per assignatura. Les classes que s'impartien eren les següents³⁶:

Tall o cosir, classe literària, brodar a màquina, sargir i apedaçar, llegir, escriure i comptar, dibuix i pintura, mecanografia, tenidoria de llibres³⁷, piano i solfeig, Francès i Català (primer i segon grau).

Les classes de català i francès, per primera vegada, es van impartir el curs 1934-1945, aquests cursos començaven el dia 2 de novembre i acabaven el 31 de maig, amb una durada total de 6 mesos. Es van anunciar a la premsa tal i com podem veure en la següent imatge:

Font: Article de la Gazeta de Vic, 20 d'Octubre de 1934, ABEV.

Conferències

També es varen donar a la Cultura cursets de temes diversos, a càrrec de persones d'una alta competència en el seu àmbit. Les conferències que es varen donar, obertes a totes les sòcies, van ser les següents:

Curs de Literatura Clàssica Catalana, a càrrec de Dr. Josep Gros i Raguer, professor de l'Institut Maragall (Barcelona).

Curs d'Història de Catalunya, a càrrec del Dr. Eduard Junyent, conservador del Museu Diocesà de Vic.

³⁶ Veure Annex 9, Organització de les assignatures soltes, curs 1933-1934.

³⁷ La tenidoria de llibres, és aquella part de la comptabilitat que considera la tècnica de dur els llibres comptables. Era una assignatura molt similar a la de comptabilitat.

Curs de Medicina domèstica de la mà del Dr. Joaquim Arumí, més de cinquanta sòcies es varen inscriure a aquest curs.³⁸

Curs d'Avicultura i Cunicultura, a càrrec de la Sra. Concepció Sayós d'Isern.

Classes de cuina:

El segon i el quart diumenge de cada mes, es feia una lliçó de cuina a les estances de la Cultura. El curs 1933-1934, hi va haver un total de 2.268 assistents a les classes de cuina.

Batxillerat

El Batxillerat només es va cursar aquesta any, i el total d'alumnes assistent a aquestes classes va ser inferior a 10, així ens ho demostra la gràfica de moviment d'alumnes de la memòria de l'any 34-35.

El segon any que va restar obert l'Institut de Cultura, curs 1934-1935, s'hi van matricular 143 alumnes, set menys que el curs anterior. Pel que fa les classes i les assignatures, es va mantenir la mateixa estructura que el curs anterior, amb alguns petit canvis. El total de professors aquest curs va ser de 7, sense contar els seus corresponents auxiliars (aquells que donaven classes de sargir, apedaçar, labors...).³⁹

Classes generals

Funcionen de la mateixa manera que el curs anterior amb algunes unes petites modificacions d'assignatures o horaris.

Assignatures soltes

Aquestes classes s'estructuraven de la mateixa manera que l'any anterior i s'impartien les següents assignatures: tall i cosir, classe literària, brodar, labors,

³⁸ Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca". Memòria curs 1933-1934, ABEV. *La Gazeta de Vic*, Article 30 de desembre de 1933. ABEV

³⁹ "Capsa 48", Institut de Cultura i Biblioteca popular de la dona, Barcelona. Memòria del curs 1934-1935. FHBB. Veure Annex 13, Memòria del Curs 1934-1935.

francès (primer grau i segon grau) català, piano, mecanografia, tenidoria de llibres i comptabilitat, dibuix, sargir i apedaçar⁴⁰.

Els curs de tenidoria de llibres (comptabilitat), comportava haver-se d'examinar d'aquesta assignatura a Barcelona, davant d'un tribunal.⁴¹

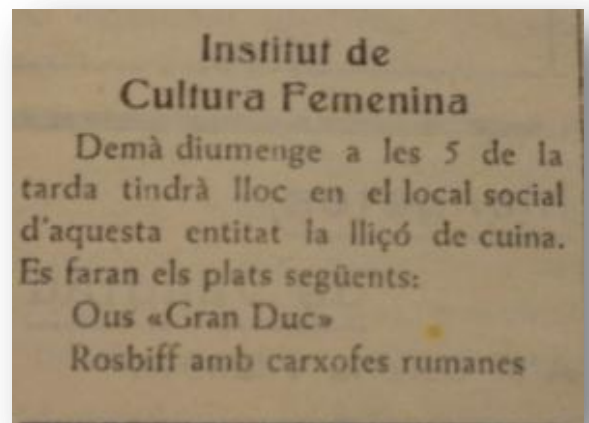
Conferències

En aquest curs es van repetir alguns dels cursos que havien tingut més èxit, com per exemple el curs de literatura catalana, el de medicina pràctica o bé el d'història de Catalunya, i es va ampliar la secció de conferències amb cursos diversos, dels següents temes; conferència sobre excursionisme amb projeccions, a càrrec del jove M. Illa Vinyes, classe de música de la mà del senyor R. Rierola Isern, i un curs d'embelliment de la llar dirigit per la Sta. M Casanovas.

Cursos de cuina

Es van seguir fent classes de cuina, dos cops al mes, menys els mesos d'estiu, així doncs es van donar de 9 lliçons de cuina. Van assistir a aquestes classes 810 sòcies, és a dir menys de la meitat de les que hi havien assistit l'any anterior, que havien estat 2.268.

Les classes de cuina s'anunciaven a la premsa, tal i com podem veure a la següent fotografia, i eren gratuïtes per a totes les sòcies de la Cultura.

Font: *La Gazeta de Vic*, 1934, ABEV.

El Batxillerat es va haver de suprimir per falta d'alumnes, i per la impossibilitat de mantenir una professora.

⁴⁰ Veure Annex 9, organització de les assignatures soltes, curs 1934-1935.

⁴¹ Veure Annex 10, Resultats dels exàmens de tenidoria d'alumnes de la Cultura de Vich, davant el tribunal de Barcelona.

Tal i com hem dit, el curs 35-36, la Cultura va restar en funcionament, però la informació que hem obtingut no és suficient per reconstruir amb exactitud tal i com funcionaven els cursos i les classes, ja que al acabar-se de manera tant sobtada, suposem que no van escriure una memòria d'aquest curs. Tot i això, sabem que l'estructura general era la mateixa que els anys anteriors. Hi havia les classes generals, les assignatures soltes, les conferències i les lliçons de cuina dels diumenges.

Per exemple, sabem que a càrrec del Dr. L Ribó Rius, director del servei cirurgià ortopèdic de Sant Joan de Déu de Manresa, especialitzat en malalties dels ossos, es va fer una conferència amb projeccions, sota el títol: "La col·laboració de la mare en la lluita contra les deformitats infantils".

4.7 Material escolar

Material escolar

La cultura disposava de material escolar propi, aquest material queda recollit en la següent llista⁴²:

- 1 quadre de la República
- 1 mapa d'Espanya
- 1 mapa de Catalunya
- 1 mapa d'Europa
- 1 mapa Mundi
- 6 regles graduats
- 2 compassos per la pissarra
- 4 taules pels professors
- 50 taules dobles
- 110 cadires
- 7 pissarres murals
- 2 penjadors per cent alumnes
- 1 cos sòlid geomètric

⁴² Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca". Documents oficials, ABEV.

- 1 col·lecció de làmines de la Història d'Espanya
- 1 esfera terrestre
- 2 màquines de cosir
- 1 màquina d'escriure
- 1 piano
- 2 taules de tall
- 1 registre de matrícules
- 1 registre d'assistència diària
- 1 llibre de visites d'inspecció⁴³

Llibres de text⁴⁴

Les alumnes estaven obligades a adquirir el llibres de text que la junta directiva indicava. La següent llista recull els llibres de text que les alumnes feien servir a les classes de la Cultura⁴⁵:

<u>LLIBRE</u>	<u>AUTOR</u>	<u>DATA D'APROVACIÓ</u>
Copendio de Gramática	R. Academia L. E.	
Epítome de Gramática	R. Academia L. E.	
Ortografia	R. Academia L. E.	
Geografia	D ^a E. Paluzie	7 de gener de 1880
Historia de España	D. S. Calleja	26 de desembre 1886
Historia de España	D ^o . J. Bosch Cust.	24 de maig 1909
Resumen de Aritmética	D. J. Dalmau Carles	28 d'abril 1896
Lecciones, 1 ^a parte	D. J. Dalmau Carles	18 d'abril 1894
Lecciones, 2 ^a parte	D. J. Dalmau Carles	28 d'abril 1898
Geometria		
Lectura Manuscrito 2 ^a grado	D. J. Dalmau	28 juliol 1918
Derecho	D. J. Dalmau Carles	

⁴³ Veure Annex 11, llista del material escolar de propietat de la Cultura.

⁴⁴ Els títols dels llibres, estan escrits en castellà, segurament alguns d'ells eren llibres catalans, però com que el document en el qual consten està en castellà, també estan en aquesta llengua els títols dels llibres de text.

⁴⁵ Veure Annex 12, llista del llibres de text.

Gramàtica Catalana	D. Pompeu Fabra	
Història de Catalunya	D. Carlos Soldevila	
Hojas Literarias	D. M. I. B	5 d'octubre 1916
La Infancia	D. J Dalmau Carles	5 de maig 1903

El piano

Ja des dels inicis, la cultura manifestà interès per la música. El desembre de 1933 demanen a la junta de música de cambra de Vic, el piano de mitja cua d'aquesta entitat, amb les següents condicions:

- Si mai l'associació de Música de Cambra vol celebrar una concert a la Cultura, haurà d'abonar 50 pessetes per despeses en llum, calefacció i neteja.
- Que les sòcies de la junta de la Cultura tinguin els mateixos privilegis que els socis de l'associació de música de Cambra en els concerts fets a la Cultura.
- Aquests concerts només es podran celebrar a la nit, i avisant amb 8 dies d'antelació a la junta directiva de la Cultura⁴⁶.

Tot i això amb aquesta acta no ens queda clar si es transfereix ja el piano cap a la Cultura.

La següent referència al piano la trobem en una carta de l'associació de música de cambra, enviada a la Cultura, el 7 de març de 1934. En aquesta carta l'associació de música està d'acord en deixar el piano de mitja cua marca Hérard a la Cultura, sota les següents condicions:

- El piano es podrà fer servir en tots els festivals i concerts de la Cultura, però no per donar classes a les alumnes.
- La Cultura a cost seu haurà de tenir cura del piano i fer-se càrrec de la seva conservació (afinar-lo).
- L'associació de música es reserva el dret de comprovar en qualsevol moment el compliment de les condicions.

⁴⁶ Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca", Llibre d'actes no oficials, ABEV.

- Si l'associació de música vol fer un concert podrà disposar del local de la Cultura sempre i quan avisi amb antelació, sigui de nit i en horaris compatibles amb les classes. També haurà d'abonar 50 pessetes en concepte de gastos de llum, neteja...
- Les sòcies de la junta tinguin els mateixos privilegis que els socis de Música de Cambra per assistir als concerts que es celebrin, mitjançant el programa d'entrada que es fixi per aquests.
- El termini del contracte és indefinit i és pot acabar en qualsevol moment quan una de les dues parts ho decideixi, avisant amb quinze dies d'antelació⁴⁷.

Més tard, el 17 d'octubre de 1934, la Cultura demana per canviar una de les condicions, la que fa referència a usar el piano per donar classes a les alumnes. L'associació de música ho accepta⁴⁸. Tot i així aquelles alumnes que volien cursar la carrera de piano s'havien d'examinar de manera particular.

En l'acte del 7 de novembre de 1934, però, la presidenta explica que moltes alumnes demanen poder estudiar piano a la mateixa Cultura, i que això només es pot solucionar llogant un piano, ja que en els convenis amb l'associació de música això no es va acordar. En aquells moments però, la Cultura no es podia permetre llogar un piano cobrint-ne les despeses, així doncs si es llogava un piano n'haurien de cobrir les despeses les mateixes senyoretes interessades en usar-lo.

Però, al maig de 1936, amb un piano llogat no en tenen suficient, i proposen gestionar l'adquisició d'un altre piano encara que sigui de segona mà.

Al juny de 1936, finalment es decideix comprar un piano de segona mà.⁴⁹

A més alguns dels festivals són actuacions de pianistes reconeguts del moment com el Mestre Claveria que va acompanyar al tenor vigatà Joan Blancafort, en un d'aquests festivals. Suposem doncs que en la majoria d'espectacles del diumenge o en les actuacions hi havia interpretacions de peces de piano. La Cultura vol

⁴⁷ Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca", *Llibre d'actes de la secció d'educació i instrucció*, ABEV.

⁴⁸ Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca", *Llibre d'actes de la secció d'educació i instrucció*, ABEV.

⁴⁹ Capsa "Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca", *Llibre d'actes no oficials*, ABEV

desvetllar entre les seves alumnes el plaer per la música fins ara reservada per a noies de condició acomodada.

4.8 Festivals i actuacions

Com ja hem explicat, la secció de festes i celebracions estava activa durant tot l'any preparant diferents actuacions. Els diumenges es feien petites actuacions a la Cultura, s'havia de pagar entrada (les sòcies també). Aquests festivals dels diumenges, a part de la funció d'oci que tenien, servien per aconseguir fons.

Per altra banda la secció de festes i celebracions també organitzava festes, en dies assenyalats, com per exemple per Nadal, o els aniversaris de la Cultura.

Una de les festes més populars de la Cultura era la festa de l'arbre de Nadal. La junta directiva nomenava un seguit de senyores per preparar amb pulcritud la festa. La festa de Nadal de l'any 1934, tenia com a objectiu cobrir una part de les despeses de la instal·lació de la calefacció al centre.

La festa de l'arbre de Nadal

L'objectiu de la festa era que amb els objectes, que amb voluntat, la gent hagués donat a la Cultura, s'adornés un arbre de nadal. Per exemple la Sra. Francesca Bonnemaïson va enviar objectes de decoració Nadalenca per l'arbre.⁵⁰ L'acte més important d'aquesta festa, era una rifa, en la qual es sortejaven els mateixos objectes que la gent havia donat, per adornar l'arbre de Nadal. Per exemple un dels números premiats a la festa de l'arbre de Nadal d'aquest any, va ser el número que havien regalat a la Sra. Bonnemaïson, el premi eren uns coloms de decoració nadalenca.

La festa de l'hivern del 1934 va ser un èxit total i es van arribar a recaptar aquell dia més de mil dos-centes pessetes,⁵¹ les quals, com ja hem esmentat, es van destinar a cobrir les despeses que va suposar la instal·lació de la calefacció.

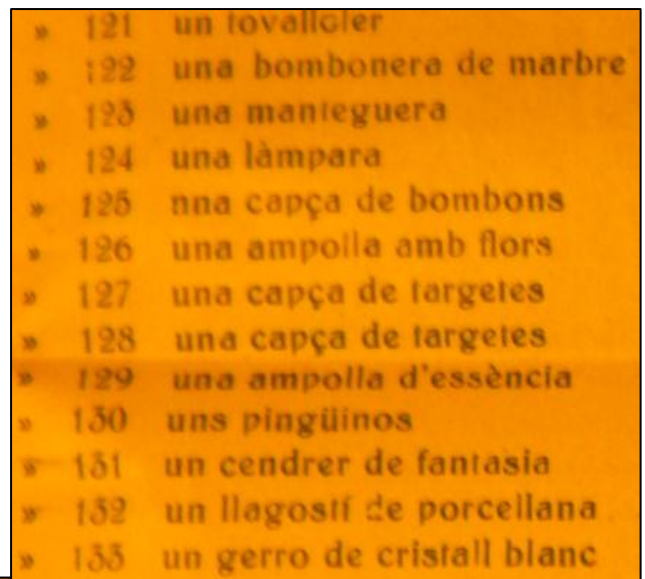
⁵⁰ Capsa "Institut de cultura Femenina de Vich i Comarca. *Correspondència any 1934*, ABEV.

⁵¹ Capsa "Institut de cultura Femenina de Vich i Comarca. *Llibre d'actes no oficials*, ABEV.

Durant el curs 34-35, també es va celebrar la Festa de l'arbre de Nadal, tot i que l'èxit d'aquesta va ser més minoritari i molts objectes sortejats no van ser reclamats per ningú.

En la següent imatge podem veure una llista de tots els objectes que van ser enviats en motiu de la festa de l'arbre de Nadal de l'any 1935. Aquesta llista va ser adjuntada en una carta enviada a la Sra. Francesca Bonnemaïson, des de la Cultura de Vic.

En la llista consten 209 presents, tots molt variats; trobem des de un pollastre a un parell de sabatilles, passant evidentment per objectes de decoració.

Objectes rebuts amb motiu de l'arbre de Nadal, any 1935

1. un parell de sabatilles	12. un cistell	23. una ampolla	34. un cistell	45. un gerro de cristall blanc	56. un gerro de cristall blanc	67. un gerro de cristall blanc	78. un gerro de cristall blanc	89. un gerro de cristall blanc	100. un gerro de cristall blanc	111. un gerro de cristall blanc	122. un gerro de cristall blanc	133. un gerro de cristall blanc	144. un gerro de cristall blanc	155. un gerro de cristall blanc	166. un gerro de cristall blanc	177. un gerro de cristall blanc	188. un gerro de cristall blanc	199. un gerro de cristall blanc	200. un gerro de cristall blanc
----------------------------	----------------	-----------------	----------------	--------------------------------	--------------------------------	--------------------------------	--------------------------------	--------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	---------------------------------

Font: *Correspondència 1935*,
 Biblioteca Francesca Bonnemaïson, FHBB

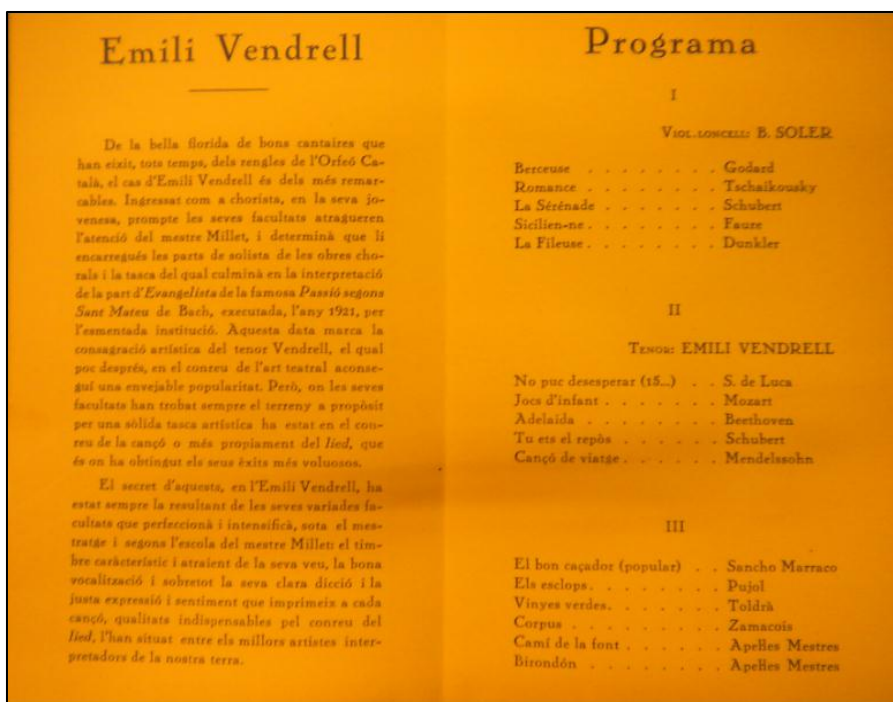
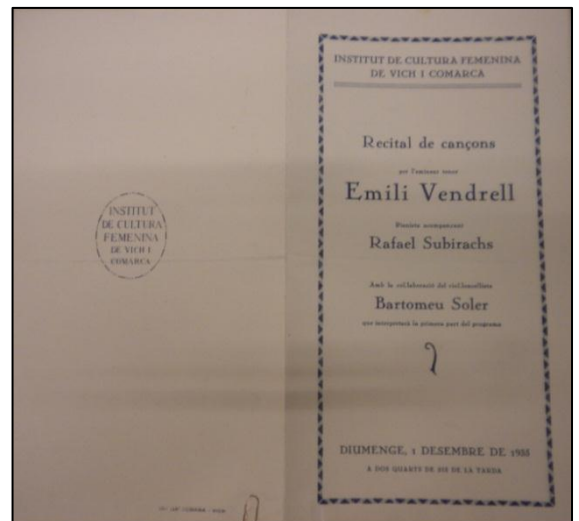
El nadal de l'any 1935, és a dir, durant ja el tercer curs que la Cultura va estar en funcionament, també es va celebrar la festa de l'arbre de Nadal, però no va tenir tant d'èxit com els anys anteriors.

La festa de l'arbre de Nadal, va ser una de les més populars, tot i això es van celebrar altres festivals també molt exitosos. Entre aquestes altres actuacions va destacar notablement el recital de cançons, del llavors eminent tenor, Emili Vendrell, acompanyat al piano per Rafael Subirachs. Aquesta festival va tenir lloc el dia 1 de desembre de 1935, a la Cultura.

En les següents fotografies podem veure el programa d'actes d'aquest recital de cançons.

Va assistir a aquest acte la Sra. Francesca Bonnemaison, a la qual li va agradar especialment l'actuació d'Emili Vendrell, inclús envia una carta a la Cultura de Vich, demanant que transmetin les seves felicitacions a Emili Vendrell, pel concert que va donar.

Programa de l'actuació d'Emili Vendrell. Font: FHBB, Correspondència 1935.

Programa de l'actuació d'Emili Vendrell. Font: FHBB, Correspondència 1935.

Una altre actuació que cal remarcar són els actes commemoratius en motiu del segon aniversari de la Cultura, el dia 9 de juny del 1935, una festa a la qual la Sra. Francesca Bonnemaïson va ser convidada.

Van oferir a la Sra. Bonnemaïson un dinar d'homenatge al restaurant "Cal U", al dinar hi van assistir més de 50 sòcies, i a la tarda van celebrar un festival a càrrec de les alumnes i sòcies de la cultura.

En una carta, enviada després de la festa, Francesca dóna les gràcies per la festa, explica que li van agradar molt els actes i afegeix que va passar una vetllada molt agradable.

En la següent fotografia es pot veure el programa d'actes, que es va enviar a la Sra. F. Bonnemaïson:

Font: Correspondència 1935, FHBB.

5. CONCLUSIONS

Aquest treball és el resultat d'uns sis mesos d'esforç. He après que un treball d'investigació no es pot donar per acabat, qui t'assegura que després de dos mesos d'haver-lo presentat no apareix un document que et rebut allò escrit? O en el meu cas particular, trobar una caixa plena d'informació a l'últim moment, que s'hauria d'haver examinat amb més detall. Sempre pots aprofundir una mica més, trobar alguna altra cosa... A més per més temps que disposis, sempre, canviaries una última cosa, arreglaries un paràgraf i estructuraries un apartat de manera diferent. Però jugues amb un temps limitat, al qual has d'adaptar-te. L'últim mes ha estat potser el més complicat; haver de redactar i posar per escrit tota la informació acumulada.

Tot i això sis mesos han estat suficients per intentar respondre les hipòtesis que formen el meu treball de recerca.

Després d'haver realitzat aquest treball, puc afirmar que realment l'Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca va ser un projecte de gran envergadura i va tenir un ressò molt important. Aquest ressò es va donar en gran part a Vic, i a rodalies, tal i com es reflecteix per exemple en la premsa comarcal, la Gazeta de Vic. Els actes celebrats a la Cultura, festivals, obres de teatre, excursions, concerts, eren molt exitosos i la majoria dels vigatans del moment n'estava al corrent. La sala d'actes molts diumenge quedava plena a vessar, completant l'aforament total de la Cultura, i a l'acte d'inauguració del local el teatre estava ple de gom a gom. A més moltes de les actuacions anaven a càrrec de grups de fora de Vic, de Roda per exemple. Així doncs veiem que la Cultura va ser una institució d'una notorietat important i una institució oberta al seu entorn no només local sinó també nacional a partir de la col·laboració amb altres centres. Aquesta visió del món oberta es transmetia a les alumnes i contribuïa a generar interès per aquest entorn i a enriquir el propi coneixement.

Així doncs, cal remarcar la importància dels lligams entre la Cultura de Vic i la de Barcelona. En un primer moment jo no vaig imaginar que fossin tant forts i estrets aquests lligams però ara puc afirmar que sí que ho van ser. Aquests lligams es

devien en gran part a l'estreta vinculació personal que unia la Sra. F. Bonnemaïson amb la ciutat de Vic. F. Bonnemaïson va col·laborar en tot moment amb la Cultura de Vic, des dels seus inicis fins al final, de fet ella n'era la presidenta honorària. Segurament sense aquesta vinculació a Barcelona, la Cultura de Vic hagués tingut moltes més dificultats per tirar endavant i se li hagués fet més difícil créixer com a institució, en canvi amb l'ajuda constant de la Sra. Bonnemaïson no van començar ben bé d'es de zero, ja que l'experiència de la Sra. Bonnemaïson va ser de gran ajuda en tot moment. També és important la connexió que va tenir la Cultura de Vic, amb altres institucions de caràcter semblant, tals com la Cultura d'Igualada o bé la Cultura de Reus, amb les quals es cartejaven amb freqüència. La Cultura de Vic com a filial de la de Barcelona va portar a la nostra ciutat la idea de transmetre a totes les dones formació per a ser bones mares, bones esposes i dones formades per a ser elles mateixes més felices gràcies a la instrucció. També aporta l'esperit catalanista d'amor i estima per la nació i contribueix a difondre el sentiment identitari que més tard durant el franquisme romandrà, malgrat la repressió, a la Plana de Vic en molt sectors de població diferent.

En general tota la institució estava voltada d'un dinamisme poc característic en aquell moment, les fundadores de la Cultura, igual que totes les impulsores d'altres Cultures establertes arreu de Catalunya, responien l'arquetipus de senyores de posició acomodada, pertanyents conscientment o no al feminisme més o menys conservador, les quals amb molta iniciativa pròpia van aconseguir promocionar la Cultura a base de donacions particulars que van fer les famílies vigatanes amb recursos, impulsades per caritat o bé per un sentiment de compromís i amistat amb aquestes senyores, van aconseguir que col·laboressin en la iniciativa. Eren dones dinàmiques, perquè en aquell moment no existien "subvencions" i per tant les seves fundadores van haver d'aconseguir amb els seus propis recursos tot el capital necessari per fundar la Cultura, així doncs van acabar constituint un centre educatiu que va estar finançat totalment de manera particular, però tot i així la Cultura va ser una institució totalment oberta socialment, i teoritzada de manera interclassista. Aquest caràcter emprenedor femení permet dir que la dona vigatana du a terme accions pròpies donant exemple i dignificant el treball de la dona a l'espai públic.

Aquest dinamisme també es va veure reflectit en la metodologia de les classes, ja que la Cultura de Vic es va regir bastant per els currículums de la Cultura de Barcelona i va usar els seus mètodes pedagògics, un mètodes innovadors com són accedir al coneixement a través de les representacions teatrals, de les excursions o de les conferències. Mètodes d'aprenentatge nous que tenien a Catalunya grans pedagogs que ho defensaven com Alexandre Galí. A la majoria d'escoles del país, tot i la renovació educativa que suposa la República, encara s'impartien mètodes memorístics com a única via per accedir al coneixement. Els mètodes de la Cultura quedaran en la manera de fer de les mestres i de les alumnes de la Cultura i encara que el franquisme els prohibirà no podrà evitar el seu ressorgiment a la dècada dels anys seixanta amb mestres de tant renom com Rosa Sensat formada ella mateixa en aquest ambient.

Però tot i ser una institució amb molt d'èxit la Cultura no va tenir continuïtat, just va estar en funcionament tres cursos. La causa principal del tancament d'aquesta institució, que va morir just amb tres anys, va ser l'esclat de la Guerra Civil. Evidentment després de la guerra, amb l'inici d'una dictadura, totalment anti-catalanista i antifeminista, no va ser possible seguir amb el projecte, ja que un dels trets característics de la Cultura era el catalanisme i el feminisme. La Cultura de Barcelona també es va veure obligada a tancar, i fins i tot F. Bonnemaïson es va haver d'exiliar a l'estranger.

La Dictadura va impossibilitar la restauració de la Cultura, però la didàctica innovadora i la lluita per la igualtat entre dones i homes i l'accés de les primeres a l'educació universal i la lluita pel reconeixement de la identitat nacional catalana va sorgir de nou a la dècada de 1960, constituint-se com a moviment de resistència contra el règim franquista.

6. BIBLIOGRAFIA

Fonts documentals

- Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic.

Caixa: *“Institut de Cultura Femenina de Vich i Comarca”*:

- *Carpeta de la correspondència dels anys 1933, 1934, 1935 i 1936.*
- *Llibre d’actes del consell Directiu.*
- *Llibre d’actes no-oficials del consell Directiu.*
- *Llibre d’actes de la secció d’instrucció.*
- *Documentació oficial de l’institut de Cultura.*
- *Estatuts de l’institut de Cultura.*
- *Fotografies d’actuacions internes de la Cultura.*

“La Gazeta de Vic, any 1933”

“La Gazeta de Vic, any 1934”

“La Gazeta de Vic, any 1935”

- Fons Històric Biblioteca F. Bonnemaison. Barcelona.
 - *Correspondència de l’institut de Cultura i Biblioteca Popular de la dona, any 1932.*
 - *Correspondència de l’institut de Cultura i Biblioteca Popular de la dona, any 1933.*
 - *Correspondència de l’institut de Cultura i Biblioteca Popular de la dona, any 1934. Secció altres Cultures; “Cultura de Vic”.*
 - *Correspondència de l’institut de Cultura i Biblioteca Popular de la dona, any 1935. Secció altres Cultures; “Cultura de Vic”.*
 - *Correspondència de l’institut de Cultura i Biblioteca Popular de la dona, any 1936. Secció altres Cultures; “Cultura de Vic”.*

- Arxiu Històric Ciutat de Barcelona. Casa de l’Ardiaca.

Documents Institucionals; Institut de Cultura i biblioteca Popular de la dona:

- *Caixa 15: “Adreces d’agrupacions afiliades a l’institut de Cultura de Barcelona”.*

- *Caixa 48: "Documentació agrupacions afiliades a la Cultura de Barcelona".*

Fonts orals

- Entrevista a CANAL I MÀRQUEZ, CATALINA. Realitzada el 15 de juliol de 2010.
- Programa de ràdio, "Elles també hi eren", 1987. Entrevista a RIERA CANUDAS, MARIA.

Fonts Bibliogràfiques

- GODAYOL I PUIG, MARIA TERESA. *Vicgrafies, revista de biografies vigatanes*. Centre d'Estudis Socials d'Osona, núm. 7, abril 2009.
- MARTÍN I BERBOIS, J.P. "Francesc Cambó i el vot de les dones. La secció femenina de la Lliga Regionalista l'any 1932". *Revista l'Avenç* núm. 314, any 2006, pàg. 10-13
- MARTÍN SILVESTRE, DOLORS. *Francesca Bonnemaison. Educadora de ciutadans*. Diputació de Barcelona xarxa de municipis, àrea d'igualtat i ciutadania (2004).
- MATHEU ROSER, *Quatre dones Catalanes*. Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona 1972, pàg. 127.
- MOLINER I PRADA, ANTONI. *Documents de la història contemporània d'Espanya*. Servei de Publicacions Universitat Autònoma de Bellaterra (Barcelona), Col·lecció Materials 140, pàg. 117-125.
- NASH, M. "Insitut de Cultura" *Revista l'Avenç*. Núm. 112, any 1988, pàg. 9-10.

- SALARICH I TORRENTS, S. I ALTRES. *Vigatans Il·lustres*, Patronat d'estudis osonencs, 1983, pàg. 181-187 i 247-254.
- SEGURA SORIANO, ISABEL. *D'institut a centre de cultura de dones. 1910-2010. Centenari de l'institut de cultura i biblioteca popular de la dona*. Generalitat de Catalunya Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, Generalitat de Catalunya Institut Català de les dones, Diputació de Barcelona, Ajuntament de Barcelona Barcelona Cultura, Ajuntament de Barcelona Dones i joventut, Generalitat de Catalunya Departament d'Acció Social i Ciutadana Secretaria de Joventut.
- SEGURA SORIANO, ISABEL. *Memòria d'un espai Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona 1909-2003*. Ajuntament de Barcelona Institut d'Educació Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2007.
- TAVERA I GARCIA, SUSANA. *L'escola de la Dona 125 anys construïnt un camí cap a la igualtat, 1883 -2008*. Diputació de Barcelona.
- *Centre de cultura de dones Francesca Bonnemaison*, Ajuntament de Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- ASSOCIACIÓ D'ESCRIPTORES EN LLENGUA CATALANA, Publicacions, revista literatures, número 5.
http://www.escriptors.cat/?q=publicacions_literatures_articles_nash
[Consulta.31.10.2011]